

โครงการวิจัย การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร และคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะวิจัย

หัวหน้าโครงการ

อาจารย์ ดร. ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์^{(1), (3)}

หัวหน้าโครงการร่วม

รศ. ดร. อารี วิบูลย์พงศ์^{(2), (3)}

นักวิจัย

ผศ. จิระ บุรีคำ⁽⁴⁾

ประทานทิพย์ กระมล⁽³⁾

อาจารย์นัทธมน ชีระกุล^{(1), (3)}

ผู้ช่วยนักวิจัย

ทินรัตน์ พิทักษ์พงศ์เจริญ⁽³⁾

(1) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(2) ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(3) ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(4) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

คำนำ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ชีดความสามารถในการแข่งขัน และความเข้มแข็งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรของผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน อันจะส่งผลต่อการยกระดับรายได้ของหน่วยประกอบการและการจ้างงานในท้องถิ่น

รายงานฉบับนี้มุ่งศึกษาในระดับจุลภาค คือ ระดับผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของ กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก ทั้งนี้เพื่อให้ได้บทเรียนจากความสำเร็จ หรือ ปัญหาอุปสรรคของหน่วยประกอบการ อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางปรับปรุงธุรกิจของหน่วยประกอบการเป็นสำคัญ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณประธานกลุ่ม คณะกรรมการ และสมาชิกทุกท่าน ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และตอบข้อสัมภาษณ์ด้วยความเต็มใจ รายงานฉบับนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความร่วมมือของท่าน ตลอดจนการอนุญาตให้เสนอรายงานได้ตามความเป็นจริง

คณะวิจัย

มีนาคม 2546

สารบัญ

	หน้า
คณะวิจัย	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	2
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	2
1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	2
1.4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษา	2
1.4.3 วิธีวิเคราะห์	5
1.5 นิยามศัพท์	10
1.6 ทบทวนเอกสาร	12
1.6.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	12
1.6.2 ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ	14
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน	30
2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์	30
2.1.1 สภาพทางกายภาพ	30
2.1.2 สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก	30
2.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน	31
2.3 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	31
2.3.1 สภาพทางสังคม	31
2.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ	33
2.4 ทู่นทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านของประชากรในหมู่บ้าน	34
2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน	35
2.6 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านและสภาพปัญหา	36
2.6.1 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน	36
2.6.2 สภาพปัญหาและการแก้ไข	36
2.7 ศักยภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มฯ	38
3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ	38
3.1.1 ชื่อสถานประกอบการ	38
3.1.2 สถานที่ตั้ง	38
3.1.3 ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มฯ	39
3.2 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มฯ	40
3.3 บทบาทของกลุ่มฯ ต่อชุมชน	40
3.4 การจัดการองค์กรและการบริหารงานของกลุ่มฯ	41
3.4.1 การบริหารและจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	41
3.4.2 ปัญหาการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	42
3.5 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ	43
3.6 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	43
บทที่ 4 การผลิตและเทคโนโลยีการผลิต	45
4.1 ผลิตภัณฑ์	45
4.2 การบริหารการผลิต และการวางแผนการผลิต	45
4.2.1 การบริหารการผลิต	45
4.2.2 การวางแผนการผลิต	46
4.3 การจัดหาปัจจัยการผลิต	47
4.3.1 วัตถุดิบ	47
4.3.2 วัสดุและอุปกรณ์การผลิต	50
4.3.3 บรรจุภัณฑ์	52
4.3.4 โรงเรือน	52
4.3.5 การตรวจสอบคุณภาพและการเก็บรักษาปัจจัยการผลิต	55
4.4 แรงงานและการจ้างงาน	55
4.4.1 การใช้แรงงานในการผลิต	55
4.4.2 การจ้างงาน	56
4.5 ต้นทุนและผลตอบแทน	58
4.5.1 ต้นทุนการผลิตผ้าตีนจก	58
4.5.2 ต้นทุนการผลิตการขึ้นเครือ	58
4.6 กรรมวิธีการผลิต	62
4.7 การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต	64
4.8 สภาพและผังของสถานที่ผลิต	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.9 การจัดการของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต	67
4.10 การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์	67
4.11 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต	67
4.11.1 ปัญหาด้านการผลิต	67
4.11.2 ความต้องการทางการผลิตของกลุ่มฯ	68
4.12 ศักยภาพการผลิต	68
4.12.1 ศักยภาพของผลิตภัณฑ์	68
4.12.2 ศักยภาพของปัจจัยการผลิต	69
4.12.3 ศักยภาพของกระบวนการผลิต	69
บทที่ 5 การตลาด	71
5.1 การบริหารการตลาดและการวางแผนการตลาด	71
5.1.1 การบริหารการตลาด	71
5.1.2 การวางแผนการตลาด	71
5.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์	72
5.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย	72
5.4 ราคาและการตั้งราคา	73
5.5 การส่งเสริมการขาย	74
5.6 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาด	75
5.6.1 ปัญหาด้านการตลาด	75
5.6.2 ความต้องการทางการตลาดของกลุ่มฯ	75
5.7 ศักยภาพทางการตลาด	75
บทที่ 6 การเงิน	76
6.1 การบริหารการเงินและการวางแผนการเงิน	76
6.1.1 การบริหารการเงิน	76
6.1.2 การวางแผนการเงิน	77
6.2 แหล่งเงินทุน	77
6.3 ผลการดำเนินงานและสถานภาพทางการเงิน	78
6.3.1 ผลการดำเนินงาน	78
6.3.2 สถานภาพทางการเงิน	79
6.4 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน	83
6.4.1 ปัญหาด้านการเงิน	83
6.4.2 ความต้องการทางการเงินของกลุ่มฯ	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6.5 ศักยภาพทางการเงิน	83
บทที่ 7 SWOT Analysis ของกลุ่มฯ	84
7.1 จุดแข็ง	84
7.1.1 การจัดการองค์กร	84
7.1.2 การผลิต	84
7.1.3 การเงิน	84
7.2 จุดอ่อน	85
7.2.1 การจัดการองค์กร	85
7.2.2 การผลิต	85
7.2.3 การตลาด	85
7.2.4 การเงิน	86
7.3 โอกาส	86
7.4 ข้อจำกัด	86
บทที่ 8 บทสรุป	88
8.1 สรุปผลการศึกษา	88
8.1.1 การจัดการองค์กร	88
8.1.2 การผลิต	88
8.1.3 การตลาด	90
8.1.4 การเงิน	91
8.2 ศักยภาพการพัฒนา	92
8.3 ข้อเสนอแนะการปรับปรุง	92
8.3.1 การผลิต	92
8.3.2 การตลาด	93
8.3.3 การเงิน	93
8.3.4 ด้านงานวิจัยและการพัฒนากลุ่ม	93
เอกสารอ้างอิง	94
ภาคผนวก ก. รูปภาพ	
ภาคผนวก ข. การคำนวณต้นทุนการผลิต	
ภาคผนวก ค. ต้นทุนการผลิต	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 จำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน	4
1.2 จำนวนตัวอย่างในการศึกษา แยกตามรายผลิตภัณฑ์	4
1.3 พื้นที่ศึกษาหัตถกรรมแต่ละประเภท แยกตามรายจังหวัด	5
1.4 แหล่งผลิตผ้าทอ	20
2.1 จำนวนประชากรของบ้านแม่ป้ากจำแนกตามช่วงอายุ	32
2.2 ระดับการศึกษาของประชากรบ้านแม่ป้าก	32
2.3 กลุ่มในหมู่บ้านแม่ป้าก	33
2.4 การประกอบอาชีพ	34
2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงาน	35
3.1 ประวัติคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ปี 2544	44
4.1 ปริมาณการผลิตผ้าขึ้นตีนจกของกลุ่ม	46
4.2 ช่วงเวลาการผลิตของกลุ่ม ฯ	47
4.3 ช่วงเวลาการจัดหาวัตถุดิบของกลุ่ม ฯ	48
4.4 การจัดหาวัตถุดิบของกลุ่ม ฯ	49
4.5 วัสดุ อุปกรณ์และโรงเรือน	53
4.6 บรรจุภัณฑ์	55
4.7 แรงงานและการจ้างงานภายในกลุ่ม	57
4.8 ต้นทุนและผลตอบแทนของผ้าขึ้นตีนจก ขนาด 14 x 72 นิ้ว	60
4.9 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้เฟ้นขอรอด้าย	61
4.10 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้มอเตอร์กรอด้าย	62
4.11 วัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิตในกรรมวิธีการผลิต	63
4.12 ยอดขาย ต้นทุนรวม และกำไรรวมผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่ม ฯ ระหว่างเดือน ธันวาคม 2544 - มกราคม 2542	70
5.1 ปริมาณการขายผ้าขึ้นตีนจกของกลุ่ม ฯ	73
5.2 การตั้งราคาซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ	74
5.3 การตั้งราคาขายของกลุ่ม ฯ	74

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1.1 โครงสร้างและกลไกการตลาดผ้าทอพื้นเมืองระดับประเทศ	26
3.1 ที่ตั้งของสถานประกอบการ	38
3.2 โครงสร้างองค์กร	41
4.1 แสดงกระบวนการผลิตผ้าตีนจก	66
4.2 แผนผังโรงเรือนของกลุ่มฯ	66
5.1 การบริหารการตลาดของกลุ่มฯ	71
5.2 ช่องทางการตลาดผ้าตีนจกของกลุ่มฯ	72
6.1 การบริหารการเงินของกลุ่มฯ	77

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

หัตถกรรมนับเป็นการผลิตนอกการเกษตรที่มีความสำคัญของไทย เนื่องจากสามารถรองรับแรงงานได้ถึง 5.24 ล้านคน ในปี 2543 (สำรวจรอบที่ 1 (ก.พ.) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ) หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.59 ของแรงงานนอกภาคเกษตรทั้งหมด และการจ้างงานในสาขาหัตถกรรมได้เพิ่มขึ้นจากปี 2541 ร้อยละ 14.46 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสาขาการผลิตดังกล่าวเป็นที่พึ่งพิงของกำลังแรงงานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สินค้าหัตถกรรมยังเป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศและทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมาก และการพัฒนาอุตสาหกรรมหัตถกรรมในระดับชุมชนยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาชนบทซึ่งเน้นหนักในเรื่องของธุรกิจชุมชน เพื่อยกระดับรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน นอกจากนี้การส่งเสริมอุตสาหกรรมหัตถกรรมในชุมชนจะมีส่วนช่วยอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ

แม้อุตสาหกรรมหัตถกรรมในภาพรวมจะมีการเติบโตค่อนข้างดีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา แต่ในระดับจุลภาควิธีการดำเนินงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชนค่อนข้างแตกต่างกันทั้งในด้านการประกอบการเชิงธุรกิจ อันนำมาซึ่งรายได้ของผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ ตลอดจนคุณภาพของงานฝีมือและการใช้เทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากการคัดเลือกผลิตภัณฑ์เข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งปรากฏว่า ผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันมีคุณภาพแตกต่างกันอย่างมาก และแม้แต่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับคัดเลือกเข้าสู่โครงการแล้วยังมีศักยภาพที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปได้อีกมาก จากการสำรวจเบื้องต้นได้พบว่า แม้งานหัตถกรรมทุกประเภทได้เกี่ยวเนื่องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมแล้วก็ตาม แต่ผู้ผลิตงานหัตถกรรมยังคงประสบปัญหาในหลายด้าน อาทิเช่น ปัญหาด้านวัตถุดิบในงานปั้น เทคโนโลยีเตาเผาของเครื่องปั้นดินเผา การย้อมสีในผ้าฝ้าย การกำหนดราคาในงานผลิตภัณฑ์กระดาษสา และการจัดการองค์กรของกลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

สำหรับรายงานฉบับนี้ มุ่งศึกษาในระดับจุลภาค คือ ระดับผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้บทเรียนจากความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรคของหน่วยประกอบการ อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางปรับปรุงธุรกิจของแต่ละหน่วยประกอบการเป็นสำคัญ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ชีตความสามารถในการแข่งขัน และความเข้มแข็งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรของผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน อันจะส่งผลต่อการยกระดับรายได้ของหน่วยประกอบการและการจ้างงานในท้องถิ่น

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เฉพาะกล่าวคือ

1. เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันและพัฒนาการของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะลึกถึงผู้ประกอบการแต่ละราย (รายเดี่ยวหรือรายกลุ่ม) ในประเด็นต่าง ๆ อาทิ โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด โครงสร้างทางการเงิน การระดมทุน ลักษณะการประกอบการหรือการดำเนินธุรกิจ รูปแบบการจัดองค์กร เทคโนโลยีการผลิต/แปรรูป การเงิน และศักยภาพในการขยายธุรกิจและขยายตลาด รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งหมายรวมถึงเทคโนโลยีที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย
2. เพื่อทำแผนการปรับปรุงโครงสร้างการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรที่เหมาะสมให้แก่ผู้ประกอบการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน
3. เพื่อจัดทำ Website สำหรับใช้ในการส่งเสริมการขายให้แก่ผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน และเพื่อเป็นฐานข้อมูลให้กับผู้ประกอบการในด้านเทคโนโลยี สถาบันการเงิน และการตลาด

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาการปรับปรุงโครงสร้างธุรกิจหัตถกรรมพื้นบ้านในรายงานนี้ เป็นการศึกษาแบบเจาะลึกเป็นรายผู้ประกอบการและรายผลิตภัณฑ์ในลักษณะกรณีศึกษา ทั้งนี้เพื่อทราบสภาพการผลิตและการตลาด รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงและชัดเจนของผู้ประกอบการแต่ละราย และผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้จะมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นสำคัญ ซึ่งจะได้จากการสำรวจและการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ประกอบการอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน ประกอบกับวิธีการสังเกตการณ์ โดยเยี่ยมสัมภาษณ์ผู้ประกอบการหลายครั้ง (multiple visits)

1.4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษา (ของโครงการหลัก)

พื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ที่เลือกทำการศึกษา ได้แก่ จังหวัดในภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีจำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมรวมทั้งสิ้นถึง 1,403 ราย (ตารางที่ 1.1)

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน

เลือกผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านที่จะศึกษาโดยพิจารณาจากพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และยึดรูปแบบการจัดประเภทตามแบบของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ทั้งสิ้น 5 ประเภท ได้แก่ :

- (1) เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค (2) ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า (3) กระดาษสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา (4) ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช และ (5) ไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้

จำนวนตัวอย่างของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทจะถูกกำหนดให้มีทั้งรายกลุ่มและรายเดี่ยว โดยจะให้น้ำหนักกับจำนวนของผู้ประกอบการรายกลุ่มมากกว่าโดยเปรียบเทียบ ทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการศึกษาธุรกิจชุมชน (ตารางที่ 1.2) สำหรับธุรกิจเชรามิคและเครื่องปั้นดินเผา และธุรกิจไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายเดี่ยวซึ่งมีขนาดใหญ่ (ระดับโรงงาน) ดังนั้นสัดส่วนจำนวนตัวอย่างที่เลือกทำการศึกษาต่อจำนวนผู้ผลิตทั้งหมด จึงน้อยกว่าผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น ๆ

ผู้ประกอบการ

ตัวอย่างผู้ประกอบการที่ถูกเลือกเพื่อศึกษาในเชิงกรณีศึกษานั้น มีทั้งสิ้น 40 ราย (ทั้งผู้ประกอบการรายกลุ่มและรายเดี่ยว) ซึ่งจะเน้นถึงผู้ประกอบการธุรกิจระดับชุมชนประเภทกลุ่มเป็นสำคัญ โดยตัวอย่างผู้ประกอบการรายกลุ่มมีจำนวน 35 ราย (ร้อยละ 87.5 ของตัวอย่างทั้งหมด) ส่วนตัวอย่างผู้ประกอบการรายเดี่ยวมีทั้งสิ้น 5 ราย (ตารางที่ 1.3) โดยมุ่งเน้นไปที่ธุรกิจชุมชนที่สามารถเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาได้

สำหรับการคัดเลือกตัวอย่างจะพิจารณาจาก

1. กรณีผู้ประกอบการรายกลุ่ม

-: ผู้ประกอบการต้องผ่านเกณฑ์การพิจารณาต่อไปนี้ อย่างน้อย 1 ข้อ

1. เป็นผู้ประกอบการที่มีชื่อเสียง หรือได้รับรางวัลหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น
2. เป็นผู้ประกอบการที่อยู่ในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม
3. เป็นผู้ประกอบการที่ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 หรือศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา ให้คำแนะนำว่ามีศักยภาพทั้งทางด้านการผลิตและการตลาด และมีลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ตลาดให้ความสนใจ
4. กิจกรรมของผู้ประกอบการตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ
5. กิจกรรมของผู้ประกอบการ มีความต้องการความช่วยเหลือในการปรับปรุงโครงสร้างของกิจการ

2. กรณีผู้ประกอบการรายเดี่ยว

-: ผู้ประกอบการต้องผ่านเกณฑ์การพิจารณาต่อไปนี้ อย่างน้อย 1 ข้อ

1. เป็นผู้ประกอบการที่ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 ให้คำแนะนำว่ามีศักยภาพ และมีลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ตลาดให้ความสนใจ
2. กิจกรรมของผู้ประกอบการตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ

ทั้งนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าธุรกิจดังกล่าวมีศักยภาพที่จะพัฒนาได้ (ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น)

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน

ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวนผู้ผลิตในภาคเหนือตอนบน (ราย)									
	แม่ฮ่องสอน	เชียงใหม่	เชียงใหม่	ลำพูน	ลำปาง	พะเยา	แพร่	น่าน	ตาก	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	-	9	82	1	163	7	1	2	1	266
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	18	55	212	67	18	25	65	32	6	498
กระดาสา และผลิตภัณฑ์จากกระดาสา	5	9	83	8	21	2	13	7	-	148
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	11	8	35	18	18	28	16	30	9	173
อัญมณี	2	16	41	1	-	1	-	7	1	69
ไม้แกะสลัก และผลิตภัณฑ์จากไม้	-	3	103	22	5	1	15	2	-	151
เครื่องเงิน	-	-	22	-	-	-	-	-	-	22
อื่น ๆ	2	4	42	1	15	-	11	-	1	76
รวมรายจังหวัด (ราย)	38	104	620	118	240	64	121	80	18	1,403

ที่มา : สรุปจากข้อมูลของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1, 2542

ตารางที่ 1.2 จำนวนตัวอย่างในการศึกษา แยกตามรายผลิตภัณฑ์

ประเภท	จำนวนผู้ผลิต (ราย)	จำนวนตัวอย่าง (ราย)		
		กลุ่ม	รายเดี่ยว	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	266	3	1	4
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	498	14	2	16
กระดาสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาสา	148	5	1	6
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	173	11	1	12
ไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้	151	2	0	2
รวม	1,236	35	5	40

ตารางที่ 1.3 พื้นที่ศึกษาหัตถกรรมแต่ละประเภท แยกตามรายจังหวัด

ประเภทผลิตภัณฑ์	จังหวัด	จำนวนตัวอย่าง (ราย)		
		กลุ่ม	รายเดี่ยว	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	ลำปาง	1	-	1
	เชียงราย	2	-	2
	เชียงใหม่	-	1	1
	รวม	3	1	4
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	เชียงราย	1	-	1
	พะเยา	2	-	2
	แพร่	2	-	2
	น่าน	2	-	2
	เชียงใหม่	5	2	7
	ลำพูน	2	-	2
	รวม	14	2	16
กระดาษสา และผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา	ลำปาง	3	-	3
	เชียงใหม่	2	1	3
	รวม	5	1	6
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	เชียงใหม่	2	1	3
	ลำปาง	1	-	1
	ตาก	2	-	2
	พะเยา	6	-	6
	รวม	11	1	12
ไม้แกะสลัก และผลิตภัณฑ์จากไม้	เชียงใหม่	2	0	2
รวมทั้งหมด		35	5	40

1.4.3 วิเคราะห์

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบนนี้ ครอบคลุมทั้งในส่วนของผู้ประกอบการ และผู้ซื้อ โดยทางด้านการประกอบการนั้นจะประกอบด้วยการศึกษาโครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงานของผู้ประกอบการทั้งรายเดี่ยวและรายกลุ่ม โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด และโครงสร้างทางการเงิน

ในการศึกษาโครงสร้างแต่ละด้านของผู้ประกอบการ มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

โครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงาน

การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงาน จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการแต่ละรายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกิจการ วัตถุประสงค์การจัดตั้ง และลักษณะของธุรกิจ (รายกลุ่ม หรือรายเดี่ยว) และสำหรับธุรกิจประเภทกลุ่ม การศึกษาครอบคลุมรูปแบบการจัดองค์กร ขนาดของธุรกิจโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิก ลักษณะการกระจายการถือหุ้น และความสอดคล้องกันระหว่างหน้าที่ตามตำแหน่งงานกับงานที่ปฏิบัติจริง

โครงสร้างการผลิต

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการผลิตนั้น จะประกอบด้วยความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต และความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต รวมถึงศักยภาพของผลิตภัณฑ์ อันประกอบด้วย ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย ศักยภาพทางด้านยอดขาย และศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

1. ชนิดและสัดส่วนของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด เพื่อแสดงถึงความหลากหลายของผลิตภัณฑ์
2. การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต จะศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์จากผู้ประกอบการแต่ละราย ว่ามีวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร และนำมาประมวลผลร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจน

3. ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต

การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตจะใช้วิธีการคำนวณดังนี้

- 3.1 ต้นทุนรวมต่อการผลิต

$$\text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง} = \text{ต้นทุนผันแปรต่อครั้ง} + \text{ต้นทุนคงที่ต่อครั้ง}$$

- 3.2 ต้นทุนต่อหน่วย

$$\text{ต้นทุนต่อหน่วย} = \text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง} / \text{ปริมาณการผลิตต่อครั้ง}$$

- 3.3 ผลตอบแทนสุทธิต่อการผลิต

$$\text{ผลตอบแทนสุทธิต่อการผลิต} = \text{รายได้รวมต่อครั้ง} - \text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง}$$

- 3.4 ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วย

$$\text{ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วย} = \text{ผลตอบแทนสุทธิต่อครั้ง} / \text{ปริมาณการผลิตต่อครั้ง}$$

- 3.5 ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรต่อครั้ง

$$\text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรต่อครั้ง} = \text{รายได้รวมต่อครั้ง} - \text{ต้นทุนผันแปรต่อครั้ง}$$

4. ความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต จะศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

ผู้ประกอบการแต่ละราย และนำมาประมวลผลร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่แน่ชัดในระดับอุตสาหกรรม

5. ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย

การศึกษากำไรต่อหน่วย ประกอบด้วย อัตรากำไรต่อราคาขาย และอัตรากำไรต่อต้นทุน

5.1 อัตรากำไรต่อราคาขาย

$$\text{อัตรากำไรต่อราคาขาย} = (\text{กำไรต่อหน่วย} / \text{ราคาขายต่อหน่วย}) \times 100$$

5.2 อัตรากำไรต่อต้นทุน

$$\text{อัตรากำไรต่อต้นทุน} = (\text{กำไรต่อหน่วย} / \text{ต้นทุนต่อหน่วย}) \times 100$$

6. ศักยภาพทางด้านยอดขาย

การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายนั้น พิจารณาจากยอดขายเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายเฉลี่ยต่อรายต่อปี} = \text{ยอดขายรวมตลอดปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

7. ศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวมประกอบด้วย ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี และยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์หลัก หมายถึงผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีศักยภาพมากที่สุดของผู้ประกอบการ และมีการผลิตเป็นระยะเวลานานพอสมควร

7.1 ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี}$$

$$= \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักตลอดปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

7.2 อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม

$$\text{อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม}$$

$$= (\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อปี} / \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวมต่อปี}) \times 100$$

7.3 อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ

$$\text{อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ}$$

$$= (\text{กำไรจากหัตถกรรมต่อปี} / \text{ยอดขายทั้งหมดของกิจการต่อปี}) \times 100$$

7.4 ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี} = (\text{ยอดขายรวมทั้งปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ})$$

7.5 ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี}$$

$$= \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมรวมทั้งปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

โครงสร้างทางการเงิน

การศึกษาถึงโครงสร้างการเงินนั้น ประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน การวางแผนการใช้เงินทุน และศักยภาพทางการเงิน

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน และการวางแผนการใช้เงินทุนนั้น จะใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้ประกอบการแต่ละราย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา และสรุปเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้พิจารณาประกอบกับข้อมูลด้านศักยภาพทางการเงิน

การศึกษาศักยภาพทางการเงินนั้น จะมีการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน ดังนี้

1. อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง (Liquidity Ratio) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพคล่องระยะสั้นของธุรกิจ ประกอบด้วยอัตราส่วนดังต่อไปนี้

- 1.1 อัตราส่วนหมุนเวียน (หรืออัตราส่วนเดินสะพัด)

$$= \text{สินทรัพย์หมุนเวียน} / \text{หนี้สินหมุนเวียน (current ratio)}$$

$$= CA / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.2 อัตราส่วนสภาพคล่องระยะสั้น (หรืออัตราส่วนทุนหมุนเวียน หรืออัตราส่วนขับพลัน) (Acid Test Ratio หรือ Quick Ratio)

$$= (\text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{สินค้าคงคลัง}) / CL = \text{สินทรัพย์สภาพคล่อง} / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.3 อัตราส่วนสภาพคล่องของกระแสเงินสด (Cash Flow Liquidity Ratio)

$$= (\text{เงินสด} + \text{หลักทรัพย์} + \text{กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน}) / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.4 ทุนหมุนเวียนสุทธิ (Working Capital) = CA – CL (บาท)

2. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Activity / efficiency Ratio)

อัตราส่วนต่อไปนี้ชี้ให้เห็นประสิทธิภาพและสภาพคล่องระยะยาวของธุรกิจ ซึ่ง

ประกอบด้วย:

- 2.1 อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า (Accounts Receivable Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขายเชื่อ} / \text{ลูกหนี้การค้าเฉลี่ย} \quad (\text{ครั้ง หรือ รอบ})$$
- 2.2 ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้ (Average Collection Period)

$$= 365 \text{ วัน} / \text{อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า} \quad (\text{วัน})$$
- 2.3 อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า

$$= \text{ยอดซื้อเชื่อ} / \text{เจ้าหนี้การค้าเฉลี่ย} \quad (\text{ครั้ง หรือ รอบ})$$
- 2.4 ระยะเวลาเฉลี่ยในการชำระหนี้

$$= 365 / \text{อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า} \quad (\text{วัน})$$
- 2.5 อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง (Inventory Turnover Ratio)

$$= \text{ต้นทุนสินค้าขาย} / \text{สินค้าคงคลังเฉลี่ย} \quad (\text{ครั้ง หรือ รอบ})$$
- 2.6 อายุสินค้า หรือระยะเวลาที่เก็บสินค้าไว้ก่อนขาย (Inventory Turnover in days)

$$= 365 \text{ วัน} / \text{อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง} \quad (\text{วัน})$$

2.7 1 รอบธุรกิจ (Operating Cycle)

$$= \text{ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้} + \text{อายุสินค้า} \quad (\text{วัน})$$

2.8 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ทั้งหมด (Total Asset Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / \text{Total Asset หรือ } S / (CA+FA)$$

2.9 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ถาวรสุทธิ} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / FA$$

3. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการกู้ยืม หรือความเสี่ยงในการกู้ยืม

(Debt Ratio or Leverage Ratio)

3.1 อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ทั้งหมด (Debt Ratio)

$$= (\text{หนี้สินทั้งหมด} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด}) \times 100\%$$

3.2 หนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (D/E)

$$= \text{หนี้สิน} / \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น} \quad (\text{เท่า})$$

3.3 อัตราส่วนหนี้ระยะยาวต่อเงินลงทุนรวม (Long - Term Debt/Total Capitalization)

$$= \text{หนี้ระยะยาว} / (\text{หนี้ระยะยาว} + \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \quad (\text{เท่า})$$

3.4 อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย (Times Interest Earning or Interest Coverage Ratio)

$$= \text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{ดอกเบี้ยจ่าย} = EBIT / I \quad (\text{เท่า})$$

3.5 อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายค่าใช้จ่ายประจำ (Fix Charge Coverage Ratio)

$$= (EBIT + \text{ค่าเช่า}) / (I + \text{ค่าเช่า}) \quad (\text{เท่า})$$

3.6 Degree of Financial Leverage

$$= EBIT / (EBIT - I) = EBIT / EBT \quad (\text{เท่า})$$

4. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio)

4.1 อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย (Net Profit Margin)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{ยอดขาย}) \times 100\%$$

$$= (EAT / S) \times 100\%$$

4.2 อัตราส่วนกำไรเบื้องต้นต่อยอดขาย (Gross Profit Margin)

$$= (GP / S) \times 100\%$$

4.3 อัตราการจ่ายเงินปันผล (Dividend Payout Ratio)

$$= (\text{เงินปันผลต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น}) \times 100\%$$

5. อัตราส่วนทางการเงินที่แสดงถึง อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio) และผลตอบแทนแก่ผู้ลงทุน (Return to Investors)

5.1 อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน (Return on Investment : ROI)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{สินทรัพย์รวม}) \times 100\%$$

$$= (\text{EAT} / \text{Total Assets}) \times 100\%$$

$$= ((\text{EAT}/\text{S}) \times (\text{S}/\text{TA})) \times 100\%$$

5.2 อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (Return on Total Assets : ROA)

$$= (\text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{สินทรัพย์รวม}) \times 100\%$$

$$= (\text{EBIT} / \text{Total Assets}) \times 100\%$$

5.3 อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Return on Equity : ROE)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \times 100\%$$

$$= (\text{EAT} / \text{Equity}) \times 100\%$$

5.4 กำไรต่อหุ้น (Earning per Share)

$$= \text{ผลตอบแทนแก่หุ้นสามัญ} / \text{จำนวนหุ้นสามัญทั้งหมด} \quad (\text{บาท/หุ้น})$$

5.5 ราคาตลาดต่อหุ้นต่อกำไรต่อหุ้น หรืออัตราส่วนราคาหุ้นต่อผลกำไร

(Price to Earning Ratio)

$$= \text{ราคาตลาดต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น} \quad (\text{เท่า})$$

5.6 อัตราผลตอบแทนของเงินปันผล (Dividend Yield)

$$= (\text{เงินปันผลต่อหุ้น} / \text{ราคาตลาดต่อหุ้น}) \times 100\%$$

โครงสร้างทางการตลาดของผู้ประกอบการ

การศึกษาโครงสร้างการตลาดของผู้ประกอบการ เป็นการศึกษาแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และ ยอดขายโดยเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดในแต่ละช่องทางตลาด โดยสัมภาษณ์ผู้ประกอบการถึงกระบวนการตลาดของผลิตภัณฑ์ทุกชนิดที่ผู้ประกอบการทำการผลิต ข้อมูลส่วนนี้สามารถนำมาประมวลเพื่อสรุปเป็น แนวทางการขยายตลาดของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดต่อไป

1.5 นิยามศัพท์

เครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 1) :	อุปกรณ์ที่ใช้กรอฝ้ายที่เป็นลักษณะไจ เพื่อให้เส้นฝ้ายเรียงไปมาวนที่เครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 2) ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ระวังกรอฝ้าย กุ้ง กว้าง ตงกว้าง กว้าง กัง และโก่งกว้าง
เครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 2) :	อุปกรณ์ที่ใช้กรอฝ้ายจากเครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 1) และม้วนฝ้ายใส่หลอดพีวีซี หรือกระป๋อง โดยในปัจจุบันมีการดัดแปลงนำมอเตอร์มาใช้ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ จักรกรอฝ้าย เพียนกอ เพียน เครื่องกรอด้วยใส่หลอด เพียนขอ เฝีย จักรปั่นฝ้ายและกรอฝ้าย และเครื่องปั่นฝ้าย
อุปกรณ์เรียงเส้นยืน (ชนิดที่ใช้กับกี่เมือง) :	อุปกรณ์ที่ใช้เรียงฝ้ายเส้นยืน เพื่อให้มีขนาดความกว้างและยาวตามขนาดผ้าที่ต้องการ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ที่เรียงฝ้ายเส้นยืน ผอขอ เฝียขอ พระขอหัววน ก้าง และหลักเข็นด้าย
ที่รวมฝ้ายเส้นพุ่ง :	อุปกรณ์ที่ใช้ม้วนฝ้ายเส้นพุ่ง ตั้งแต่ 2 เส้นถึง 9 เส้น ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกัน ได้แก่ เป็บัด
อุปกรณ์เรียงเส้นยืน (ชนิดที่ใช้กับกี่กระดูก) :	อุปกรณ์ที่ใช้เรียงฝ้ายเส้นยืน เพื่อให้มีขนาดความกว้างและยาวตามขนาดผ้าที่ต้องการ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ค้างเรียงฝ้ายเส้นยืน ก้าง ค้างขึ้นเครือ และที่เรียงด้ายเส้นยืน
อุปกรณ์ม้วนฝ้ายก่อนขึ้นกี่ :	อุปกรณ์ม้วนฝ้ายเส้นยืนที่ใช้งานกับกี่กระดูก ก่อนที่จะนำฝ้ายขึ้นกึ่ง มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ม้วนหนีบด้าย ที่หวีฝ้าย และม้ากอบบี้
อุปกรณ์ม้วนฝ้ายบนกี่ :	อุปกรณ์ม้วนฝ้ายเส้นยืนที่ใช้งานกับกี่กระดูก มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ม้าม้วนฝ้าย และค้างม้วน
ไม้ชิงหน้าผ้า :	อุปกรณ์ที่ใช้ชิงหน้าผ้าให้ตึงใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้ขนาดแบน ไม้ผ้าหูก และไม้ผิง
อุปกรณ์ยกเส้นยืน :	อุปกรณ์ที่ยกเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ เขาสั่น ไม้เก็บเขา ไม้ขนาดกลม และเขาเล็ก
ไม้ประกอบอุปกรณ์ยกเส้นยืน :	ไม้ที่ใช้ยกเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เขาสั่น และไม้หาบเขา
ไม้สอดเส้นยืน :	ไม้ที่ใช้สอดเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้ดาบ ไม้หลาบ และไม้เผ่ายกดอก
ไม้เก็บลาย :	ไม้ที่ใช้เก็บลายหรือดอก ในการขั้นตอนการเก็บลายหรือดอก มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เก็บดอก ไม้เขายาว ไม้เขาดอก และไม้มุก

ไม้ที่สอดเชือกในล่อน :	ไม้ที่ใช้สอดเชือกในล่อนให้แยกจากกันในขั้นตอนการเก็บลาย มีคำอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เต่า ไม้คัตดอก และไม้กวักดอก
พื้นหวี :	อุปกรณ์ร้อยด้ายเส้นยืนและใช้กระทบผ้าเวลาทอ มีคำอื่นที่ใช้เหมือนกันคือ ฟืม
ขอบพื้นหวี :	อุปกรณ์ที่สวมขอบพื้นหวีทั้งด้านบนและล่าง มีคำอื่นที่ใช้เหมือนกันคือ จะขัด และจะคัด

1.6 ทบทวนเอกสาร

1.6.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539) และวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) ได้ให้ความหมายของ “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน” ไว้ว่า หมายถึง ศิลปหัตถกรรมที่เกิดขึ้นจากฝีมือของช่างในท้องถิ่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิควิธี และรูปแบบที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ โดยมีการเรียนรู้เฉพาะภายในครอบครัว มิได้มีการถ่ายทอดให้บุคคลอื่น เพราะทำขึ้นใช้ภายในครอบครัวเป็นหลัก และการเรียนรู้จะถ่ายทอดในช่วงเวลาที่ว่างจากการเกษตร ซึ่งแต่ละครอบครัวมีเวลาว่างไม่ตรงกัน จึงทำให้ไม่มีการถ่ายทอดให้ครอบครัวอื่น

การกำเนิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539) วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) และไทยล้านนา (2541) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่ามี 3 ประการ คือ

1. เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
2. เกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
3. เกิดจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และการนับถือศาสนาของคนในชุมชน

ลักษณะเฉพาะของศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะตามที่ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย
2. สร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก
3. ต้องมีราคาที่เหมาะสม
4. ต้องมีลักษณะเฉพาะถิ่น
5. เป็นผลผลิตของช่างฝีมือ (craftsman) ธรรมดา มิใช่จากฝีมือศิลปินชั้นเยี่ยม

ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแบ่งออกได้เป็น 10 ประเภท (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ได้แก่

1. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics)

เครื่องเคลือบดินเผามีอยู่เกือบทุกภาคของประเทศ ซึ่งจะมีกรรมวิธีการผลิตและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันไป เช่น การปั้นโอ่ง อ่าง กระถางเคลือบลายมังกร ของ จ.ราชบุรี เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อ.โซคชัย จ.นครราชสีมา และเครื่องปั้นดินเผาของ จ.เชียงใหม่ เป็นต้น

2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery)

การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น การทอผ้าไหมของภาคเหนือ และภาคอีสาน การทอผ้าเกาะยอ ของ จ.สงขลา การทอผ้าพุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี รวมถึงการเย็บ ปัก ถัก ร้อย เพื่อการตกแต่ง เช่น การทอยกดอก การทอจก และการประดับตกแต่งด้วยลูกปัดและกระจก รวมถึงการทอธง หรือตุ๊ก ของภาคเหนือ และภาคอีสาน

3. การแกะสลัก (Carving)

งานหัตถกรรมประเภทแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น การทำครกหิน ที่อ่างศิลา จ.ชลบุรี การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน เครื่องตกแต่งอาคารของภาคเหนือ การแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพของภาคอีสาน การแกะสลักตัวหนังสือของภาคใต้ เป็นต้น

4. หัตถกรรมโลหะ (Metal Works)

งานหัตถกรรมโลหะ ได้แก่ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อารู และ การปั้นหล่อรูปเคารพ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยทองเหลือง ทองแดง สำริด ตะกั่ว รวมถึงการทำเครื่องประดับตกแต่งด้วย เงิน ทอง เป็นต้น การทำหัตถกรรมโลหะในปัจจุบันมีอยู่ทั่วไป เช่น การทำมีดอรัญญิกของ จ.อยุธยา การทำบาตร ที่บ้านบาตร กรุงเทพฯ และการทำเครื่องเงิน ของ จ.เชียงใหม่

5. เครื่องจักสาน (Basketry หรือ Mat)

เครื่องจักสาน ได้แก่ การสานและการถักภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วย ไม้ไผ่ หวาย กก เชือก ป่าน ปอ กระจุต ใบลาน ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา ฯลฯ การทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมที่ทำกันอย่างแพร่หลายที่สุด และกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

6. การก่อสร้าง (Architectures)

การก่อสร้าง ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป เช่น เรือนเครื่องสับ หรือเรือนไทยของภาคกลาง เรือนกาแลของภาคเหนือ เรือนเสาลอยของภาคใต้ และเรือนพื้นบ้านของภาคอีสาน เป็นต้น รวมถึงที่พักอาศัยชั่วคราว เช่น เพิง กระต๊อบ กระท่อม เกิงนา ของภาคเหนือ เกียงไร่เกียงนาของภาคอีสาน และหน้าของภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ หรือ สิม ของภาคอีสาน ซึ่งมีลักษณะของท้องถิ่นเด่นชัด

7. ภาพเขียน (Painting & Drawing)

หัตถกรรมประเภทภาพเขียน ได้แก่ งานจิตรกรรมหรือภาพเขียนระบายสี และภาพลายเส้นซึ่งมักเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เช่น การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์และอุโบสถต่างๆ ที่แสดงให้เห็นลักษณะของฝีมือช่างพื้นบ้านอย่างเด่นชัด (เช่น ภาพเขียนภายนอกสิม หรือ โบสถ์ วัดไชยศรี อ.เมือง จ.ขอนแก่น) นอกจากนี้งานจิตรกรรมที่ถือว่าเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ การตกแต่งเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวชนบท เช่น การตกแต่งเกวียน หรือ กระจก ของภาคเหนือ

8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating motive)

การปั้นรูปและลวดลายประดับ ได้แก่ งานประติมากรรมทั้งหลาย เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปเคารพ และปั้นตุ๊กตาต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาเสียบบาล เป็นต้น งานปั้นจะเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการปั้นลวดลายประดับที่นอกเหนือจากการตกแต่งอาคารทางพุทธศาสนานั้นไม่ค่อยปรากฏ

9. การทำเครื่องกระดาด

การทำเครื่องกระดาดพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาดสาของภาคเหนือ การทำกระดาดข่อยของภาคกลาง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำกระดาดสำหรับใช้ตกแต่งในงานเทศกาล หรืองานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ซึ่งมักตัดเป็นริ้วธง และรูปพวงมาลัยดอกไม้นานาชนิด รวมถึงการทำร่ม ว่าว หวีชน และหน้ากาก

10. ประเภทเบ็ดเตล็ด

เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่แพร่หลาย และไม่สามารถจัดเข้าประเภทใดได้แน่นอน เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาด การทำเครื่องดนตรี การทำยานพาหนะ เช่น เกวียน ล้อ เลื่อน กระจัง เป็นต้น

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ

งานศิลปหัตถกรรมของภาคเหนือที่เกิดขึ้นตามลักษณะภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นที่เห็นได้ชัด (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ได้แก่

1. แกะสลัก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อุดมด้วยป่าไม้ ชาวเหนือจึงนิยมทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยไม้
2. จักสาน เนื่องจากการบริโภคข้าวเหนียว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น ทำให้เกิดเครื่องมือเครื่องใช้ในการหุงหรือนึ่งข้าวเหนียว ได้แก่ หวดนึ่งข้าว ก่องข้าว และแอบข้าว นอกจากนี้เนื่องจากตามบ้านเรือนในภาคเหนือจะมีบ่อน้ำสำหรับใช้และดื่ม เป็นบ่อน้ำที่ขุดลึกลงไปใต้ดิน จึงต้องใช้น้ำทุ้ง หรือน้ำถั่ง ผูกเชือกหย่อนลงไปใบบ่อเพื่อตักน้ำ
3. เครื่องปั้นดินเผา เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมการบริโภค เช่น หม้อนึ่ง หม้อน้ำ เป็นต้น

1.6.2 ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ

การทอผ้าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของภาคเหนือที่มีมาช้านานอีกชนิดหนึ่ง และยังแพร่หลายในปัจจุบัน มีทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายธรรมชาติและสีเคมี สำหรับผ้าทอที่ยังคงอนุรักษ์ศิลปะดั้งเดิมมีการผลิตอยู่ที่ จ.แพร่ และสุโขทัย ซึ่งผลิตผ้าทอที่มีลวดลายยกดอกตรงเชิง ผ้าลายน้ำไหล ผ้าทอลวดลายแบบไทลื้อที่ จ.น่าน และผ้าไหมยกดอก ที่ จ.ลำพูน ซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ทำมานาน และปัจจุบันยังมีการผลิตอยู่ (ปริมิตรักษ์ แวกเพ็ง, 2542)

พัฒนาการผ้าทอในเอเชีย

ผ้าทอมีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและวิถีชีวิตของคนเอเชียมาเนิ่นนานนับศตวรรษ การทอ การเตรียมเส้นใย และการย้อมสี หรือแม้แต่การวางลายผ้าทอแบบดั้งเดิม ล้วนเป็นกิจกรรมของสตรี และเปรียบเสมือนเป็นบันทึกเรื่องราวของสังคมผ่านสายตาของสตรีผู้ทอ

ความจำกัดในด้านเทคนิควิธีทำให้ผ้าทอจากประเทศต่างๆ ในเอเชียมีลวดลายและโครงสร้างคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีและชนิดของเส้นใยใกล้เคียงกันมากในทุกประเทศ การใช้สีถูกกำหนดโดยสสารที่มีอยู่ในธรรมชาติและโดยลักษณะธรรมชาติของเส้นใยที่จะย้อม เช่น ใยฝ้ายจะย้อมสีคราม สีดำ สีครีม และสีน้ำตาลแดงได้ดี ส่วนสีแดง สีเขียว และสีเหลือง เหมาะสำหรับย้อมใยไหม ซึ่งย้อมได้ดีเมื่อผสมสารที่มีกรดอย่างใดก็ตามในปลายศตวรรษที่ 19 ระบบสีของผ้าทอเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อพ่อค้าเริ่มนำเข้าสีเคมี เช่น สีชมพู สีม่วง สีนํ้าเงิน และสีฟ้า ดังนั้นผืนผ้าซึ่งเดิมเคยย้อมสีธรรมชาติล้วน ๆ จึงเริ่มมีสีเคมีเข้ามาปะปนแลดูไม่กลมกลืนในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 (ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา, 2536)

อิทธิพลวัฒนธรรมข้ามแดนก็มีส่วนทำให้ผ้าทอเอเชียมีความคล้ายคลึงกันในด้านลวดลายและโครงสร้าง โดยเฉพาะอิทธิพลของวัฒนธรรมกลองสำริดของซอน ซึ่งเฟื่องฟูอยู่ในเวียดนามราว 500 ปี ก่อนคริสตกักราช ถึง ปี ค.ศ. 100 ได้มีผลกระทบต่อการออกแบบลวดลายบนผ้าทอในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการใช้สัญลักษณ์ที่แสดงอำนาจ ซึ่งต่อมาถูกตีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มชนต่าง ๆ และแปรเปลี่ยนรูปลักษณะหลากหลายบนผืนผ้า แต่เค้าโครงพื้นฐานก็ยังอาจเห็นได้ อาทิ รูปลายขอแหลม ลายขอ ลายกันหอย ลายดาวแปดแฉก ลายเกลียวคลื่น รูปสามเหลี่ยม เรือ ช้าง นก และคน

อิทธิพลสำคัญต่อผ้าทอเอเชียอีกส่วนคือ โครงสร้างสำหรับป่าไผ่ใหม่ ซึ่งถือกำเนิดที่รัฐจูกูจิวในประเทศอินเดียและกลายเป็นสินค้าเข้าสู่อาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 พบว่ามีการเลียนแบบโครงสร้าง สีและลายในกลุ่มชนพื้นเมืองหลายกลุ่มแม้ที่อยู่ในดินแดนอันห่างไกล โครงสร้างดังกล่าวได้แก่ ผืนผ้ายาวถึง 4 เมตร มีลายประดับเชิงตลอดสองริมผ้าตรงปลายผ้ามีกรวยเชิงเป็นลายสามเหลี่ยม กลางผืนผ้ามีลายต่าง ๆ ประดับ ลายที่นิยมที่สุดเรียกกันว่า "ลายดาว" สีเด่น คือ สีแดง สีเหลือง และสีเขียว ภายหลังเมื่อมีการค้นพบและค้าเส้นใยโลหะกึ่งนิยมนตกแต่งผ้าทอด้วยด้ายเงิน ดิ้นทอง ทำให้เกิดการใช้ผ้าทออันหรูหราในหมู่ชนชั้นสูง ราชสำนักในเอเชียนำเข้าทั้งเส้นใยและผ้าจากอินเดีย และเริ่มทอผ้าอันหรูหราแวววาวในลักษณะนี้ ส่วนสามัญชนจะใช้ดินคุณภาพต่ำหรือไหมสีเหลืองเลียนแบบดินทอง (ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา, 2536)

การทอผ้ามีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต ถือเป็นมรดกทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาในอดีต และมีการถ่ายทอดฝีมือสืบทอดกันมานานจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชน การทอผ้าแต่ละผืนใช้ระยะเวลายาวนาน เริ่มตั้งแต่ปุยฝ้ายหรือรังไหมต้องนำมาสาวเป็นเส้นใยหรือเส้นด้าย การย้อมสีผ้าตามกรรมวิธีของแต่ละท้องถิ่น นำมาสู่กระบวนการถักทอเป็นลวดลายต่าง ๆ จวบจนเป็นผ้าผืน ซึ่งมักเป็นกิจกรรมยามว่างของสตรี ซึ่งมักทอไว้ใช้ในครัวเรือน หรือทอผ้าเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือน และในบางแหล่งก็มีการทอผ้าเป็นอาชีพหลักด้วย ลักษณะของผ้าทอก็จะมีความแตกต่างตามแต่ละชุมชน ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

มัดหมี่

มัดหมี่ คือ การมัดเส้นใยเพื่อสร้างลวดลายก่อนย้อมสีและทอ เวลาย้อมส่วนที่ถูกมัดไว้จะไม่ติดสีจึงทำให้เกิดเป็นลวดลาย ถ้าต้องการหลายสีก็ต้องมัดและย้อมทับหลายครั้ง จนกว่าจะได้สีครบตามต้องการ ถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นยืน จะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นยืน ถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งก็จะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นพุ่ง สำหรับการมัดหมี่เส้นพุ่งนั้นทำซ้ำกันไปมาได้หลายครั้ง จึงทำให้สามารถทอผ้าได้ไม่จำกัดความยาว

เชื่อกันว่ามัดหมี่ด้ายเส้นยืนอาจเป็นเทคนิคที่มีมาก่อนมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่ง การทอผ้าไหมมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งง่ายกว่าการทอด้วยเส้นยืน การทอในแถบนี้ใช้กี่แบบสี่เหลี่ยมมีขาตั้ง พืม และเครื่องมือมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งมาเป็นเวลาช้านานแล้ว มัดหมี่ด้ายเส้นยืนพบเฉพาะในลายที่ไม่ซับซ้อนของคนไทยบางกลุ่มในประเทศลาวและประเทศไทย แต่ชาวเขาก็คงใช้เทคนิคนี้กับกี่เอว ส่วนมัดหมี่ผสมซึ่งเป็นเทคนิคการผสมผสานมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งและด้ายเส้นยืนบนผ้าผืนเดียวกัน พบในผ้าทอพื้นเมืองของชาวเขมรสูงทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กลุ่มชาวไทยแดงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว และมินังกะเบาในเกาะสุมาตราตะวันตกประเทศอินโดนีเซีย แต่มัดหมี่ผสมที่มีคุณภาพดีที่สุดมาจากรัฐจาร์จาร์ ในประเทศอินเดียและทั้งกานันในเกาะบาหลี

มัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งเหมาะสำหรับการทอผ้าหรือเส้นใยจากพืชอื่น ๆ ดังนั้นสีที่ใช้ย้อมจึงมักเป็นสีธรรมชาติที่เหมาะสมกับการย้อมผ้า สีที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ สีคราม และสีแดงเม็งกูดู (Morinda citrifolia) โดยใช้คู่กับสีฝ้ายธรรมชาติหรือขาว มัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งที่ทำจากไหมนิยมใช้สีเขียว ซึ่งมาจากสีเหลืองขมิ้นผสมสีครามจาง และสีแดงจากครั่ง ส่วนสีส้ม สีเขียว และสีม่วงมาจากการย้อมทับ

จก

จก เป็นเทคนิคการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษบนพื้นผ้าเรียบ ทำได้โดยยกด้านเส้นยืนและพุ่งเส้นด้ายเพิ่มพิเศษผ่านด้ายเส้นยืนเป็นช่วง ๆ เพื่อให้เกิดลวดลาย ซึ่งอาจมีสีเส้นตลอดหน้าผ้า เทคนิควิธีนี้บางครั้งเรียกว่า “การปักบนหูก” ในบางท้องถิ่นใช้วิธีกลับเอาด้านหลังของผ้าขึ้นข้างบนขณะทอทำให้สามารถตกแต่งรายละเอียดได้ แต่ในบางแห่งทอจากด้านหน้า ส่วนใหญ่นิยมใช้เส้นไหมเป็นเส้นพุ่งเพิ่มพิเศษบนพื้นผ้าฝ้ายหรือไหม

การใช้ดินเงินดินทองเป็นเส้นพุ่งพิเศษเป็นอิทธิพลจากผ้าทอของเปอร์เซีย และอินเดีย ซึ่งเป็นสินค้าประจำราชสำนักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยหนึ่ง ลวดลายที่นิยมกัน ได้แก่ ลายดวงกลม หรือลายเส้นที่ทำจากดินเงินดินทองบนพื้นผ้าไหม สำหรับสามัญชนจะใช้เส้นไหมสีเหลืองเลียนแบบดินทอง

การทอจกเป็นเทคนิคที่ยากและใช้เวลานาน ในสมัยก่อนการทอจกที่สลับซับซ้อนนับเป็นคุณสมบัติสำคัญของสตรีเอเชีย ปัจจุบันนี้จกเป็นเทคนิคที่กำลังสูญหายไปอย่างรวดเร็วที่สุดในบรรดาเทคนิคการทอทั้งหมด การทอจกสมัยนี้อาจทำได้เร็วขึ้นโดยการเก็บตะกอก แต่ขั้นตอนสุดท้ายก็ยังต้องใช้มือ ในประเทศลาวและประเทศไทยบางท้องถิ่นยังคงมีช่างทอที่มีฝีมือในการทอจกหลงเหลืออยู่ ทุกวันนี้การปักได้เข้ามาแทนที่การ

ทอจาก เพราะขั้นตอนการปักไม่ต้องใช้ลูกและสะดอกกว่า ชาวไทแดงและไทลื้อในประเทศลาวยังคงทอหลอดลายโบราณด้วยวิธีนี้ ส่วนในประเทศไทย ไทยวน ไทยพวน และผู้ไทยังคงทอจากอยู่

ขิด

ขิด เป็นเทคนิคการทอที่เพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษบนผ้าพื้นเพื่อสร้างหลอดลายข้ามช่วงด้ายเส้นยืนบนพื้นผ้า ถ้าด้ายเส้นพุ่งพิเศษที่ใช้เป็นเส้นโลหะ เช่น ดิ้นเงินหรือดิ้นทองจะเรียกว่า “ผ้ายกดิ้น” (Brocade) การเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษอาจทำได้โดยการใช้ตะกอกยกด้ายเส้นยืนขึ้น ทำให้สามารถพุ่งด้ายพิเศษเพิ่มขึ้นจากเส้นพุ่งปกติได้ ในสมัยก่อนที่ยังไม่มีการใช้ตะกอกพิเศษ ช่วงทอจะใช้ไม้เก็บขิด ซึ่งทำให้ทอหลอดลายได้จำกัดเพียง 2 ครั้งเท่านั้น การใช้ตะกอกพิเศษทำให้ทอลายได้ไม่จำกัดจำนวน

เทคนิคการเพิ่มด้ายเส้นยืนพิเศษและเส้นพุ่งพิเศษ เคยใช้กันแพร่หลายในดินแดนแถบนี้ก่อนที่อิทธิพลของอินเดียจะเริ่มเข้ามา อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนเทคนิคนี้จากการเพิ่มด้ายเส้นยืนเป็นการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นของพันปีแรกของคริสต์ศตวรรษ ซึ่งเป็นระยะเดียวกันกับที่อิทธิพลของอินเดียเริ่มขยายเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การใช้ดิ้นเงินดิ้นทองในระยะต่อมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในงานทอผ้าสำหรับชนชั้นสูง แต่สำหรับบุคคลทั่วไปนิยมใช้ไหมเป็นเส้นพุ่งพิเศษบนพื้นผ้าฝ้ายเพื่อตกแต่งให้ดูหรูหราและมีสีสันสดใส

พัฒนาการผ้าทอไทย

การทอผ้ามีมาตั้งแต่โบราณกาล หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ ได้แก่ เศษผ้าและเส้นใยของฝ้าย ไหม และใยกล้วย ตามกำไลสำริด อุปกรณ์การทอผ้า เช่น แวดินเผา หินทุบเปลือกไม้ และลูกกลิ้งดินเผา ซึ่งพบที่บ้านเชียง จ.อุดรธานี และถ้ำผี ใน จ.แม่ฮ่องสอน (ปริมรัตน์ แหกเพ็ง, 2542) ซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่ในราวสมัย 700 ปีก่อนคริสตกาล แสดงถึงการใช้ผ้ามาตั้งแต่สมัยยุคหิน และมีการพัฒนาต่อมา โดยมีการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของชนชาติต่าง ๆ สืบทอดต่อมา นอกจากนี้การได้พบเศษผ้า ด้าย เส้นใยไหม ในแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ บ้านนาดี อ.หนองหาน จ.อุดรธานี ยังเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้มีการทอผ้าใช้กันแล้วในยุคนั้นโดยเฉพาะผ้าไหม (สายสุณีย์ สิงห์ทัศน์, 2538)

จากการค้นพบเศษผ้าไหมในที่หลายแห่ง อาจกล่าวได้ว่าแหล่งไหมที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทยอยู่ในดินแดนอีสานและได้สืบทอดเรื่อยมา รวมทั้งมีการทอหลอดลายและการคิดลายผ้าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีทั้งการทอผ้าพื้นธรรมดา การทำไหมมัดหมี่ การทำผ้าขิด ผ้าปูมหลอดลายต่าง ๆ การทำชิ้นไหมโฮลสุรินทร์ของชาวอีสาน การนำเส้นไหมไปทำเป็นผ้ายกไหม-ไล่ทอง ลายดอกแก้ว ดอกพิกุลของชาวเหนือ การทอผ้าดิ้นเงินดิ้นทองที่หมู่บ้านพุมเรียงของชาวใต้ การทำชิ้นไหมหรือชิ้นไหมตีนต่อด้วยจากในแถบภาคกลาง ล้วนยืนยันให้เห็นถึงความเป็นมาอันยาวนานของไหมไทย (สายสุณีย์ สิงห์ทัศน์, 2538)

สำหรับรูปแบบของก๊อผ้าที่เป็นแบบสี่เส้าตั้งบนพื้นจะมีพัฒนาการมาอย่างไรมิได้มีหลักฐานบันทึกไว้ (แพทรีเซีย ซีสมัน แนนหนา และวีกี พานิชพันธ์, 2536)

ในสมัยศรีวิชัย เริ่มมีการทอผ้าที่มีหลอดลายผสมผสาน เนื่องจากเริ่มมีการติดต่อกับค้าขายกับอินเดีย จีน และเปอร์เซีย ในสมัยล้านนามีการทอผ้าเพื่อใช้และจำหน่ายเป็นสินค้าออก จนกระทั่งสมัยอยุธยา

การนำเข้าผ้าจากต่างประเทศ เช่น จีน อินเดีย เขมร เปอร์เซีย และยุโรป เพื่อใช้ในราชสำนักและจำหน่ายให้กับประชาชน ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มมีการติดต่อกับประเทศตะวันตก ทำให้รูปแบบการแต่งกายเป็นแบบผสมผสาน ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงการเลี้ยงไหม ตั้งกรมช่างไหม ในปี 2452 และในปี 2478 มีการตั้งโรงงานทอผ้าเพื่อใช้ในราชการทหาร นอกจากนี้กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้เพิ่มเติมถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและสังคมในช่วงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการส่งเสริมผ้าที่ผลิตภายในประเทศ ส่งเสริมการปลูกฝ้าย และชี้ให้เห็นว่าฝ้ายเป็นพืชที่สำคัญจำเป็นต่อชาติ ส่งเสริมการปั่นด้ายด้วยเครื่องหีบฝ้าย อบรมการทอผ้าทำให้เกิดแฟชั่นการแต่งกายใหม่ ๆ ขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการนำเข้าเครื่องทอผ้ามากขึ้น ความนิยมผ้าทอมือน้อยลง การทอผ้าเพื่อจำหน่ายลดลงแต่ยังมีการทอผ้าเพื่อใช้เอง จนกระทั่งปัจจุบันความนิยมผ้าทอมือกลับมาอีกครั้ง เพราะได้รับการส่งเสริมทั้งจากหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านและส่งเสริมรายได้ให้กับราษฎรในชนบท จึงทรงโปรดให้มีการก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษเพื่อส่งเสริมหัตถกรรมไทยจากทุกภูมิภาค ทำให้มีการทอผ้าเป็นอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โครงการของรัฐบาล “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในท้องถิ่น ส่งเสริมการแต่งกายพื้นบ้าน ส่งเสริมการส่งออกเพื่อขยายตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพิ่มขึ้น

พัฒนาการผ้าทอในภาคเหนือ

ผ้าทอในยุคหลังของล้านนามีปรากฏหลักฐานคล้ายคลึงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และที่วิหารวัดบวรนครหลวงใน จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับล้านนาในศตวรรษที่ 16 ฝ้านุ่งของผู้หญิงล้านนาเป็นผ้าชิ้นลายขวาง ซึ่งต่างจากผ้าชิ้นของอีสานที่เป็นลายทางตั้ง เรียกกันว่า “ชิ้นตามะนาว” นิยมลายขวางสีเหลือง หรือ สีเขียว สำหรับผ้าชิ้นผู้หญิงสูงอายุที่เรียกว่า “ชิ้นก่อนคอคควาย” มีลักษณะสะท้อนถึงอิทธิพลของชิ้นแบบลัวะ คือ เป็นชิ้นสีดำมีลายขวางสีแดง 2 แถวคาดตรงหัวชิ้นและตีนชิ้น สำหรับผ้าชิ้นที่ใช้นุ่งในเวลาว่างจะเป็นชิ้นที่ต่อเชิงด้วยตีนจก ลวดลายตีนจกที่พบมากคือลาย “นกกินน้ำร่วมต้น” และลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัด ซึ่งสีและลวดลายจะบ่งบอกถึงความแตกต่างของตีนจกในแต่ละแห่ง ตีนจกแบบเชียงใหม่นิยมจกด้วยตีนบนพื้นผ้าสีดำ ในขณะที่ตีนจกแบบแม่แจ่มมักจะนิยมใช้ฝ้ายหนาสีเหลืองจกลายแน่น ฝ้ายเป็นวัตถุดิบสำคัญในภาคเหนือ ถึงแม้ว่าไหมจะได้รับการสั่งนำเข้าจาก จ.น่านสำหรับราชสำนักเชียงใหม่ก็ตาม (แพทรีเซีย ชีสแมน แนนหนา และวิถี พานิชพันธ์, 2536)

อิทธิพลของผ้าจากราชสำนักไทยภาคกลางปรากฏในภาคเหนือ ใน ค.ศ. 1782 ที่เห็นได้ชัด คือ การใช้ดินแบบอินเดียและเปอร์เซียบนพื้นผ้าของกลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือและชนชั้นสูง ศูนย์กลางของการผลิตผ้าทอยกดินเริ่มที่ลำพูน ปัจจุบันผ้าทอแบบไทยวนยังคงทออยู่ที่ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ และได้มีการฟื้นฟูการย้อมสีธรรมชาติ ที่ อ. จอมทอง จ.เชียงใหม่ และมีการทอผ้ามัดหมี่เส้นยืนลวดลายแบบสากล เพื่อตัดเป็นเสื้อผ้าสมัยใหม่และเป็นผ้าสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ

ลักษณะผ้าชิ้นแบบไทลื้อที่เห็นเด่นชัด คือ การเน้นความสำคัญของการออกแบบและลวดลายตรงส่วนกลางผืนต่อตีนชิ้นด้วยผ้าพื้นสีดำหรือสีคราม/เขียว วิธีการเย็บเป็นแบบชาวไทลื้อกลุ่มย่อยต่าง ๆ จะมีโครงสร้างของผ้าชิ้นเหมือนกัน แต่มีการเพิ่มเทคนิคการทอตกแต่งลวดลายบนตัวชิ้นต่าง ๆ กันไป เช่น ชาวไทลื้อ

ที่ อ.เชียงคำ และ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา จะทอหลอดลายเล็ก ๆ ด้วยเทคนิคเกาะ ตกแต่งบนตัวขึ้น ผ้าเก่ามักจะใช้เส้นพุ่งเป็นไหม แต่นับตั้งแต่การตัดขาดสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับลาวในปี ค.ศ. 1975 การทอผ้าขึ้นแบบเดิมของชาวไทลื้อที่นี้ก็มีการใช้เส้นใยสังเคราะห์ทอแทน ส่วนชาวไทลื้อที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย มีหลอดลายที่ทอด้วยเทคนิคเกาะหรือจก 2-3 แถวบนตัวขึ้น สำหรับชาวไทลื้อที่น่านมีการทอลายมัดหมี่เส้นพุ่งสลับลายขีดเป็นลายขวางบนตัวขึ้น

ผ้าทอของชาวไทลื้อแบบอื่น ๆ คือ ผ้าที่ทอด้วยเทคนิคขีดด้วยด้ายสีแดงและครามผืนผ้าสีขาว ชาวไทลื้อจากเมืองเงินประเทศลาว ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่ในเขต อ.ทุ่งช้าง จ. น่าน จะนิยมเพิ่มสีเหลืองและสีอื่น ๆ ด้วย ลายที่เป็นที่นิยมมากในกลุ่มไทลื้อ คือ ลายนกยูง ม้า และช้าง ถูย้อมแบบไทลื้อจะเป็นสีแดงมีลายทางเล็ก ๆ สีเหลืองสลับ เส้นของผู้หญิงไทลื้อเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำหรือคราม นิยมตกแต่งสาบเสื้อด้วยผ้าที่มีหลอดลายจกหรือด้วยผ้ายกดินแบบจีน

วัตถุดิบ

1. ฝ้าย

ปัจจุบันฝ้ายเป็นวัตถุดิบที่สำคัญของอุตสาหกรรมสิ่งทอ แต่ผลผลิตฝ้ายในประเทศไทยยังมีปริมาณน้อย เนื่องจากผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ยังอยู่ในระดับต่ำ เป็นพืชที่มีศัตรูมากจึงต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยาฆ่าแมลง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง อีกทั้งราคาฝ้ายไม่ค่อยแน่นอน ทำให้อุตสาหกรรมสิ่งทอต้องสั่งซื้อฝ้ายจากต่างประเทศปีละเป็นจำนวนมาก ปริมาณความต้องการใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบปีละเกือบ 300,000 ตัน (ฝ้ายปุย) ในขณะที่ไทยผลิตฝ้ายเองได้เพียง 30,000 ตันต่อปี หรือผลิตได้ประมาณร้อยละ 10 ของความต้องการใช้

การผลิตฝ้ายในปัจจุบันมีปัญหาเกิดขึ้น เนื่องจากการปลูกฝ้ายไม่ค่อยได้ผลดีเท่าที่ควร มีแมลงและศัตรูพืชรบกวนทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาฝ้ายจะสูงตามไปด้วย การผลิตฝ้ายยังมีปริมาณน้อยกว่าความต้องการ ผลผลิตฝ้ายจะออกตามฤดูกาล ทำให้โรงงานหีบฝ้ายทำงานเพียง 4 เดือน คือ ธันวาคม – มีนาคม อีก 8 เดือน เครื่องจักรไม่ได้ทำงานเพราะไม่มีวัตถุดิบ ดังนั้นการที่จะให้มีวัตถุดิบป้อนโรงงานตลอดปีก็ต้องซื้อฝ้ายกักตุนไว้ ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และราคาฝ้ายก็สูงขึ้นด้วย (กองส่งเสริมการค้ากรมไทย, 2535)

การผลิตฝ้ายกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ แหล่งผลิตในภาคเหนือ ได้แก่ จ.แพร่ น่าน สุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร และนครสวรรค์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบทุกจังหวัด ภาคกลาง ที่ จ.ลพบุรี และสระบุรี และภาคตะวันตก ได้แก่ จ.กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ พันธุ์ที่ใช้ปลูกกันทั่วไปคือ พันธุ์ศรีสำโรง 2 ศรีสำโรง 60 นครสวรรค์ 1 ตากฟ้า 1 และศรีสำโรง 3

แหล่งนำเข้าฝ้ายที่สำคัญได้แก่ สหรัฐอเมริกา ชูแดน ปากีสถาน และสาธารณรัฐประชาชนจีน รองลงมาได้แก่ บราซิล อินเดีย อัฟริกา ออสเตรเลีย และเม็กซิโก

การเก็บฝ้าย ควรเก็บฝ้ายเมื่อสมอฝ้ายแตกพุ่มเต็มที่และแห้งสนิท และไม่ควรให้เศษใด ๆ เข้าไปปะปนกับปุยฝ้าย นำสมอฝ้ายที่แก่และแห้งมาเข้าเครื่องบีบเพื่อเอาเมล็ดออกเรียกว่า “อ้วฝ้าย” แล้วเอาปุยฝ้ายที่อ้วเรียบร้อยแล้วมาติดกับเครื่องตีฝ้ายที่มีรูปร่างคล้ายกับธนู เพื่อให้ปุยฝ้ายละเอียดเป็นเนื้อเดียว จากนั้นนำ

ฝ้ายมาหมุนเป็นท่อน ๆ เรียก “การกรอฝ้าย” และนำมาเข้าเครื่องปั่นที่เรียกว่า “โน” หรือ “หลา” เพื่อให้ได้เส้นฝ้ายเรียกว่า “การเส้นฝ้าย” (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

2. ไหม

ปัจจุบันจีนเป็นผู้ผลิตเส้นไหมรายใหญ่ของโลก แต่มีนโยบายผลิตไหมเพื่อเป็นสินค้าสำเร็จรูปออกจำหน่ายมากกว่าจำหน่ายในรูปวัตถุดิบ ดังนั้นคาดว่าในอนาคตเส้นไหมอาจขาดแคลน ส่วนญี่ปุ่น เกาหลี และได้หันได้หยุดการผลิตเส้นไหมโดยสิ้นเชิงเพราะค่าใช้จ่ายสูง อินเดียนั้นแม้ว่าจะเป็นผู้ผลิตรายใหญ่อันดับที่ 2 ของโลกก็ไม่สามารถผลิตได้แบบอุตสาหกรรมเพราะขาดเทคโนโลยี (สถาบันวิจัยหม่อนไหม, 2543)

สำหรับประเทศไทย ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการโรงงานสาวไหมทั้งสิ้น 6 โรง ซึ่งทุกโรงงานได้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของรังไหมและเส้นไหม เพื่อให้ทัดเทียมหรือดีกว่าคุณภาพเส้นไหมนำเข้า รวมทั้งการช่วงชิงตลาดผู้ใช้เส้นไหมในประเทศให้หันมาใช้เส้นไหมที่ผลิตในประเทศ

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีประมาณ 3 แสนครัวเรือน มากกว่าร้อยละ 90 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรกว่าร้อยละ 80 เป็นเกษตรกรที่ยากจนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม จำหน่ายผลผลิตในรูปเส้นไหมหรือผ้าไหม โดยแรงงานเด็กและสตรีในครัวเรือน (เส้นไหมสาวมือ) และมีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมเพื่อจำหน่ายรัง (เส้นไหมสาวเครื่อง) ประมาณ 7,000 ราย เลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศเกือบทั้งหมดใช้ไหมที่ผลิตจากภาคเอกชนภายในประเทศ ได้แก่ บริษัทจุลไหมไทย บริษัทอุตสาหกรรมไหมไทย และบริษัทไหมเมืองกาญจน์ ส่วนการนำเข้ามีไม่มากนัก

การผลิตเส้นไหมภายในประเทศมี 2 ชนิด คือ เส้นไหมพุ่ง และเส้นไหมยืน ซึ่งประมาณร้อยละ 90 ของเส้นไหมทั้งหมดที่ผลิตได้เป็นเส้นไหมพุ่ง ความต้องการเส้นไหมภายในประเทศมีปริมาณมากขึ้น เกษตรกรจึงหันมาผลิตเส้นไหมเพื่อจำหน่ายมากกว่าการผลิตเพื่อขายรัง แต่การผลิตเส้นไหมของเกษตรกรในชนบทยังมีคุณภาพไม่ดีพอ กล่าวคือ เส้นไหมที่ผลิตได้ไม่มีความสม่ำเสมอ และปริมาณเส้นไหมที่สาวได้ต่อวันต่ำ (สถาบันวิจัยหม่อนไหม, 2543)

แหล่งผลิตผ้าทอไทย

ปัจจุบันการทอผ้าแบบพื้นบ้านกระจายอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นต่างๆ โดยมีลวดลายเอกลักษณ์ที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น (สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2535) โดยสามารถแยกตามกลุ่มชนเชื้อสายต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มชนที่มีเชื้อสายไทยวน และไทลื้อ ในบริเวณล้านนาหรือภาคเหนือ ทอผ้าด้วยวิธียกดอก และวิธีจัก
2. กลุ่มชนที่มีเชื้อสายลาว ในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทอผ้าด้วยวิธีขิด วิธีจัก และมัดหมี่
3. กลุ่มชนเชื้อสายเขมรในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทอผ้าด้วยวิธีมัดหมี่
4. กลุ่มชนเชื้อสายมลายูทางภาคใต้ ทอผ้าด้วยวิธียกดอก

สิ่งที่สังเกตได้ประการหนึ่ง คือ ไม่พบว่าคนไทยภาคกลางมีการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

แต่ประการใด แต่ปรากฏหลักฐานว่ามีการทอผ้าด้วยวิธีการทอแบบธรรมดา (สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2535)

ปริมรัตน์ แวกเพ็ง (2542) และกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย (2535) ได้กล่าวถึงแหล่งผลิตผ้าทอในประเทศไทยไว้เช่นกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 แหล่งผลิตผ้าทอ

แหล่งผลิต	วิธีการทอ	กลุ่มช่างทอผ้า
ภาคเหนือ	ยกดอก และจก	เชื้อสายไทยวน ไทยใหญ่ ลื้อ ลัวะ กระเหรี่ยง มอญ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขิด จก และมัดหมี่	เชื้อลาว เขมร
ภาคกลาง	จก และมัดหมี่	เชื้อสายไทพวน ลาวโซ่ง
ภาคใต้	ยกดอก	รับอิทธิพลจากมาเลเซีย อินเดีย

ที่มา : ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542 และกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535

ผ้าทอภาคเหนือ

ในภาคเหนือมีการทอผ้ากระจายในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทอผ้าฝ้าย เพราะฝ้ายเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายในท้องถิ่น โดยลวดลายและวิธีการทอจะมีลักษณะแตกต่างกันไป (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542)

ผ้าฝ้ายทอมือ

ผ้าฝ้ายทอมือ เป็นผ้าที่ทอจากฝ้ายย้อมสีธรรมชาติและสีเคมี เพื่อทำเป็นผ้าผืนหรือผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น จานรองชุดอาหาร หมวก กระเป๋า ผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น โดยแหล่งผลิตที่สำคัญได้แก่ บ้านหนองอาบช้าง บ้านไร่ไผ่งาม ต.สบเตี๊ยะ อ.จอมทอง และบ้านนาคอเรือ บ้านตาลใต้ บ้านตาลกลาง บ้านตาลเหนือ ต.บ้านตาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีการทอผ้าโดยใช้กี่พื้นเมืองและกี่กระตุก นอกจากนี้ยังมีอยู่ใน อ.สันกำแพง ซึ่งมีทั้งการผลิตเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการผลิตเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ ส่วนใน จ.ลำพูน การทอผ้าจะเน้นไปทางด้านผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมากกว่าการทอผ้าเป็นผืน นอกจากนี้ จ.แพร่ ก็มีการทอผ้าฝ้าย โดยนำฝ้ายมาย้อมคราม จากต้นครามหรือต้นฮ่อมก่อน แล้วนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

บ้านไร่ไผ่งามเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอมือพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งใน จ.เชียงใหม่ ตั้งอยู่ใน ต.สบเตี๊ยะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ขั้นตอนการผลิตเริ่มตั้งแต่การปลูกต้นฝ้ายเพื่อนำเส้นใยจากเมล็ดมาปั่นเป็นเส้นด้ายด้วยอุปกรณ์พื้นบ้าน ซึ่งไม่เสมอมาตลอดเส้น เมื่อนำมาทอเป็นผืนผ้าแล้วจะเกิดพื้นผิวที่น่าสนใจ ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองมี 2 พันธุ์ คือ ฝ้ายสีขาว และฝ้ายสีตุ่นหรือสีเนื้อ ซึ่งให้ผลผลิตน้อย แต่มีคุณสมบัตินุ่ม เหนียว และมีผิวสัมผัสที่ดี ดังนั้นทั่ว ๆ ไปจึงมีการนำเส้นใยชนิดอื่นมาผสมกับฝ้ายเพื่อเพิ่มปริมาณและลดค่าใช้จ่าย เช่น ใยขนุนและใยสังเคราะห์ เป็นต้น แต่ที่บ้านไร่ไผ่งามนี้ใช้ฝ้าย 100% ราคาจึงค่อนข้างสูง กอปรกับกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติและลักษณะการทำให้เกิดลวดลายโดยวิธีมัดหมี่บนเส้นยืนที่มีลวดลายเฉพาะของที่นี่ ซึ่งต้องใช้เวลาและฝีมือมาก

บ้านหนองอาบช้าง ต.สบเตี๊ยะ จ.จอมทอง มีจำนวนผู้ผลิตประมาณ 30-50 ครัวเรือน มีทั้งการทอผ้าฝ้ายโดยใช้สีธรรมชาติและสีเคมี โดยมีการรวมกลุ่มเพื่อการจำหน่าย มีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ผ้าฝ้ายทอเป็นผืน เสื้อผ้าสำเร็จรูป ที่รองจาน ของที่ระลึก เป็นต้น

ผ้าทอบ้านไร่ เป็นศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อของ จ.อุทัยธานี แหล่งผลิตที่โด่งดัง คือ อ.บ้านไร่ เช่นที่ ต. บ้านบึง อ. บ้านไร่ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือน ผ้าทอบ้านไร่เป็นผ้าฝ้ายทอมือที่มีลักษณะเด่น คือ ใช้สีย้อมธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และลวดลายมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นลายสัตว์ในวรรณคดี เช่น นาค ครุฑ หรือไม้ก็เป็นการเล่าเรื่องราวในอดีตลงบนผืนผ้า รูปแบบของผ้าทอจะมีทั้งผ้าคลุมเตียง ผ้าห่ม ผ้าคลุมไหล่ ผ้านุ่ง และผ้าขาวม้า

บ้านนาคอเรือ มีการตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน โดยรวมผู้ผลิตประมาณ 150 ครัวเรือน มีผลิตภัณฑ์ของใช้และของที่ระลึกที่ทำจากผ้าฝ้าย เช่น ผ้าเช็ดมือ กระเป๋า ยาม ที่เสียบจดหมาย สมุด รวมทั้งผ้าฝ้ายทอเป็นผืนด้วย มีทั้งการย้อมสีเคมีและสีธรรมชาติ

บ้านตาลใต้ บ้านตาลกลาง บ้านตาลเหนือ ต.บ้านตาล อ.สอยดาว มีการทอผ้ากระจายตามหมู่บ้าน มีทั้งการใช้ที่พื้นเมืองและที่กระตุก มีทั้งการทอผ้าด้วยฝ้ายและใยประดิษฐ์ แต่เดิมจะผลิตแบบต่างคนต่างทำ ต่อมา มีการตั้งกลุ่มเพื่อการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตนอกจากผ้าขึ้นลายมัดหมี่แล้วยังเป็นเครื่องใช้สอยอื่น ๆ เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าทอ ยาม เสื้อสำเร็จรูป ผ้าพันคอ เป็นต้น (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ผ้าจาก

ผ้าจากเป็นผ้าที่ทอด้วยการสอดฝ้ายหรือไหมให้เกิดลวดลายในขณะที่ทอ โดยการใช้ไม้ปลายแหลม หรือขนเม่นจัดซ้อนด้ายขึ้นขึ้น แล้วใช้ด้ายสีสอดไปตามรอยจัดซ้อนขึ้น (กมลลา กองสุข, 2536) วิธีการทอจะสลับซับซ้อนกว่าผ้าทอชนิดอื่น ๆ เมื่อทอผ้าจากได้ก็เชื่อกันว่าสามารถทอผ้าชนิดอื่น ๆ ได้ไม่ว่าจะมีกรรมวิธีสลับซับซ้อนอย่างไรก็ตาม (ธนากรเอเชีย จำกัด, 2535)

การจกผ้านิยมใช้ในการตกแต่งเชิงขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ หัวขึ้นจะเป็นผ้าพื้น ตัวขึ้นจะทอเป็นผ้าพื้นหรือฝ้ายก ส่วนเชิงจะทอเป็นจกซึ่งมีลวดลายต่าง ๆ แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ อ.ศรีสังขาลย์ จ.สุโขทัย อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ อ.ลับแล อ.ตรอน อ.พากทำ จ.อุตรดิตถ์ และ อ.ลอง จ.แพร่

ผ้าขึ้นตีนจก ที่ผลิตใน ต. หาดเลี้ยว อ. ศรีสังขาลย์ จ. สุโขทัย หรือที่มีชื่อเสียงในนาม “ผ้าทอหาดเลี้ยว” มีลวดลายประณีตงดงาม ซึ่งเกิดจากการจกเป็นลวดลายเรขาคณิต สลับสีต่างๆ โดยเน้นไปทางสีแดง อมส้ม สีส้ม และสีน้ำตาลปนเหลือง มีลายเล็ก ๆ ที่ย่อมุมและสอดใส่ในลายใหญ่เป็นสีเหลือง สีเขียว สีชมพู และสีคราม ปัจจุบันมีการนำด้ายไทเร่สำเร็จจากโรงงานมาใช้ทอ เพราะสีสดกว่าสีที่ได้จากการย้อมสีธรรมชาติ

ฝ้ายก

การทอฝ้ายกต้องใช้เวลานาน เพราะมีความซับซ้อนให้เกิดลวดลาย มีเทคนิคการทอคล้ายผ้าขิด การคัดลายด้วยไม้เรียวปลายแหลม มีการทอโดยใช้ฝ้ายและไหม มีการใช้ดินเงินดินทองในการทอขยลาย ซึ่งมักใช้ในโอกาสพิเศษ แหล่งที่ผลิตมาก คือ จ.ลำพูน

ผ้าลายน้ำไหล

ทอโดยใช้ด้ายเส้นพุ่งหลาย ๆ สี เป็นช่วง ๆ เป็นการทอผ้าฝ้ายลายขวาง โดยการทอกลับด้ายหรือย้อนเส้น การสอดด้ายสีต่าง ๆ ทำให้ดูเหมือนลักษณะการไหลของน้ำ แหล่งผลิตที่สำคัญ ๆ ได้แก่ อ. เชียงของ จ. เชียงราย อ. เชียงม่วน อ. เชียงคำ จ. พะเยา อ. ท่าวังผา อ. บัว อ. เชียงกลาง อ. พงษ์ช้าง จ. น่าน

ผ้าทอชาวเขา

มีลักษณะศิลปะตามวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น อีเก้อ กะเหรี่ยง เป็นการทอผ้าฝ้ายหรือด้าย โดยใช้กรรมวิธีง่าย ๆ โดยการทอผูกติดกับตัว มีการตกแต่งโดยใช้วัสดุติดจากธรรมชาติ ได้แก่ ลูกเดือย มะกล่ำ แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ จ. เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และตาก

ลักษณะการประกอบอาชีพทอผ้า

การประกอบอาชีพทอผ้าในประเทศไทยแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ (คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542) กล่าวคือ

1. การรวมกลุ่มกันของสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินการเองโดยไม่มีหน่วยงานสนับสนุน และสมาชิกบางส่วนช่วยด้านเงินทุนตามกำลัง สมาชิกซึ่งมีที่เป็นของตนเองจะทอผ้าอยู่กับบ้าน แล้วนำผ้ามาส่งให้กลุ่มเพื่อจำหน่าย โดยไม่มีโครงสร้างและการจัดการที่เป็นระบบชัดเจน
2. การรับจ้างทอให้กับธุรกิจเอกชน โดยสมาชิกที่มีที่ทอผ้าเป็นของตนเอง รับจ้างทอให้กับนายทุน โดยนายทุนกำหนดลวดลาย และเตรียมการบางขั้นตอนให้ หรือจ้างให้ผู้ทอดำเนินการเองทุกขั้นตอน แล้วนำผ้ามาส่งให้นายทุนเพื่อจัดจำหน่าย และได้รับค่าจ้างตามข้อตกลง
3. การดำเนินการเองอย่างอิสระ โดยผู้ทอผ้าซึ่งจะจัดซื้อเส้นใยจากร้านค้าในท้องถิ่น ทำการทอแล้วนำไปส่งร้านเพื่อจำหน่าย หรือจำหน่ายเองที่บ้าน
4. การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการในรูปแบบธุรกิจชุมชน โดยมีการจัดระบบโครงสร้าง ระบบการบริหารจัดการ ระบบบัญชี ระบบสวัสดิการ และสมาชิกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ดำเนินการร่วมกันและแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก

จากลักษณะการประกอบอาชีพดังกล่าว ผู้ผลิตส่วนใหญ่ทำเป็นอาชีพเสริม และ 2 ใน 3 ดำเนินการแบบรับจ้างทอ

กำลังการผลิตต่อคน

กำลังการผลิตขึ้นอยู่กับประเภทของผ้าฝ้ายทอ ถ้าเป็นผ้าฝ้ายพื้นไม่มีการยกลาย โดยเฉลี่ยแล้วผู้ผลิตสามารถทอได้ประมาณวันละ 4-6 เมตร ถ้าเป็นผ้าทอที่มีกรรมวิธีลวดลายต่าง ๆ เช่น จก ยกดอก ชิต หรือมัดหมี่ก็จะใช้เวลาในการผลิตมากขึ้น ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของลวดลายนั้น ๆ ตลอดจนเทคนิคการทำ เช่น การย้อมสี ถ้าย้อมสีธรรมชาติจะต้องใช้เวลาในการย้อมมากกว่าสีเคมี เพราะจะต้องย้อมหลายครั้งจึงจะติด ส่วน

การทำผ้าทอลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ขึ้นอยู่กับความละเอียดของลวดลายและความยากง่ายของกรรมวิธีการทอผ้า อีกทั้งยังแตกต่างกันไปตามภาวะเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ๆ (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

กลุ่มรับจ้างทำการผลิตผ้าพื้นเมือง บ้านตาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ นั้น ผู้ผลิต 1 คน ทอผ้าเต็มที่จะได้ผ้าประมาณ 150 - 200 เมตรต่อเดือน ได้รับค่าจ้างทอเมตรจะ 15 บาท รายได้เฉลี่ย 2,250 - 3,000 บาทต่อเดือน ซึ่งนับว่าค่อนข้างต่ำมาก (คณะกรรมการการวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542)

เทคโนโลยีการผลิต

หัตถกรรมผ้าทอมือมีกรรมวิธีการผลิตหลากหลาย และใช้ระยะเวลายาวนานในการผลิตผ้าแต่ละผืน ตั้งแต่การนำปุยฝ้าย ฝ้ายไหม มาทำเป็นเส้นใยหรือเส้นฝ้าย การย้อมสีเส้นฝ้ายหรือเส้นใยด้วยสีธรรมชาติหรือสีเคมี ก่อนนำมาทอเป็นผ้าผืน ลวดลายต่าง ๆ ของผ้าเกิดขึ้นตั้งแต่การย้อมโดยการมัดเส้นฝ้ายหรือไหม เป็นลวดลาย แล้วจึงนำมาทอเป็นผ้ามัดหมี่ หรือลวดลายที่เกิดจากการยกดอก การขิด การจก ซึ่งเกิดจากการทอผ้าตามกรรมวิธีต่าง ๆ แต่ปัจจุบันการทอผ้าเริ่มนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น มีการนำเอาด้ายโทหรือไหมประดิษฐ์ มาใช้เพื่อลดขั้นตอนในการปั่นฝ้ายหรือสาวไหม การย้อมผ้าใช้สีธรรมชาติก็มีการเปลี่ยนมาใช้สีเคมีหรือใช้ด้ายที่ย้อมมาแล้วสำเร็จรูปแล้วเพื่อลดขั้นตอนการผลิต การทอมีการนำเข้าเครื่องจักรทอผ้าเพื่อสามารถผลิตผ้าได้ในปริมาณมากขึ้นและรวดเร็วขึ้น แต่ทั้งนี้การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้มากเกินไป กลับส่งผลเสียมากกว่าผลดี สีเคมีที่ใช้อาจนำมาซึ่งสารก่อมะเร็งและก่อให้เกิดมลภาวะ การใช้เครื่องจักรทำให้การทอผ้าด้วยแรงงานลดลง ความประณีตลดลง จึงควรส่งเสริมหัตถกรรมมากกว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ ลักษณะการผลิตเป็นการผลิตที่กลับเข้าสู่ธรรมชาติ เพราะมีผลข้างเคียงน้อยกว่า และได้รับความนิยมและส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนมากกว่า (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542)

1. การทอผ้า

การทำให้เส้นด้ายสองพวกขัดกัน โดยให้ทั้งสองพวกตั้งฉากกัน เส้นด้ายพวกหนึ่ง เรียกว่า ด้ายยืน และอีกพวกหนึ่ง เรียกว่า ด้ายพุ่ง ทำนองเดียวกับการสานด้วยไม้ไผ่ หรือการสานด้วยกระดาด ลักษณะของการขัดกันของด้ายพุ่งและด้ายยืนจะขัดกันแบบธรรมดาที่เรียกว่า “ลายขัด” หรือจะกำหนดให้เป็นลายอื่น ๆ ก็ได้ (ยุพินศรี สายทอง, 2528)

การทอผ้าทำได้หลากหลายวิธี ได้แก่

1. การทอโดยใช้เครื่องทออย่างง่าย

- เครื่องทอที่ทำด้วยแผ่นกระดาดแข็งหรือแผ่นไม้อัด
- เครื่องทอที่ทำด้วยกรอบไม้สี่เหลี่ยม
- เครื่องทอที่ใช้ตะกอลอยอย่างง่าย

2. การทอด้วยเครื่องทอสองตะกอลและสี่ตะกอล

3. การทอด้วยบัตรแข็ง

4. การทอด้วยวิธีใช้เข็มขัดคาดหลัง

2. การย้อมสี

การย้อมสีแบ่งเป็น สีสังเคราะห์ และสีธรรมชาติ การย้อมด้วยสีสังเคราะห์นั้นสีจะติดได้นานทนต่อการซักและแสงแดด สะดวก รวดเร็ว แต่มีข้อเสีย คือ เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีโลหะหนักจำพวกโครเมียม ดีบุก ตะกั่ว ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้ใกล้ชิด จากการสัมผัสและสูดดมสารที่ตกค้างในเนื้อผ้าก็เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ อีกทั้งสีสังเคราะห์เหล่านี้ต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นมูลค่าเฉลี่ย 8 พันล้านบาทต่อปี ในขณะที่เดียวกับการย้อมสีธรรมชาติได้รับความนิยมลดลง เนื่องจากขาดองค์ความรู้ด้านการย้อม การย้อมเป็นการลองผิด ลองถูกเป็นความลับเฉพาะกลุ่ม ขาดการสืบทอด คุณภาพสีธรรมชาติไม่เป็นที่ยอมรับของตลาดไม่ทนต่อแสงแดด สีซีดจางง่าย และคุณภาพไม่สม่ำเสมอ จึงทำซ้ำได้ยาก ก่อให้เกิดปัญหาในการผลิตปริมาณมาก (ไพศาล คงคาอุยชัย และคณะ, 2543) อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตบางรายกลับใช้จุดนี้เป็นจุดขายสินค้า เพราะผ้าย้อมสีธรรมชาติถือเป็นเอกลักษณ์และเป็นเสน่ห์อย่างยิ่ง เช่นเดียวกับที่กล่าวกันว่าผ้าย้อมส้อมแท้ต้องสีตก (เพราะย้อมสีธรรมชาติ) เป็นต้น (อนันต์เสวก เหวซึ่งเจริญ, 2543) นอกจากนี้วิธีการย้อมสี และคุณสมบัติของสี ทั้งสีสังเคราะห์และสีธรรมชาติ ได้กล่าวไว้โดยละเอียดใน อนันต์เสวก เหวซึ่งเจริญ (2543) และคันศนีย์ คำบุญชู (2541)

การตลาดผ้าทอพื้นเมือง

ผลจากการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมไปสู่ชนบทตามโครงการจัดตั้งหมู่บ้านอุตสาหกรรมระหว่างปี 2537-2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดหมู่บ้านอุตสาหกรรมที่มีการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับรายได้ประชาชน เพื่อการมีงานทำ ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทำให้ชุมชนทอผ้าภาคเหนือและภาคอื่น ๆ เกิดโครงสร้างการตลาดอุตสาหกรรมทอผ้าพื้นเมือง (แผนภาพที่ 1.1) ซึ่งมีพ่อค้าคนกลาง ทำหน้าที่จัดหาทุน วัตถุดิบ เครื่องมือ รูปแบบผลิตภัณฑ์ส่งไปให้ชุมชน ชาวบ้านจึงอยู่ในฐานะผู้ผลิตภายใต้การควบคุมของคนกลางและนายทุน จึงเป็นแรงงานรับจ้างทอผ้าราคาถูก (คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542)

ความสัมพันธ์เชิงธุรกิจระหว่างคนกลางและผู้ผลิตมี 2 ลักษณะ

1. คนกลางผู้ซื้อผลิตภัณฑ์มาขายต่อให้ผู้บริโภคทั่วไป ได้แก่ เจ้าของร้านค้าหัตถกรรมซึ่งขายทั้งปลีกและส่ง
2. คนกลางผู้สั่งทอผ้าและขายวัตถุดิบให้ผู้ผลิต แล้วรับซื้อมาแปรรูปเพื่อการส่งออกต่างประเทศ ได้แก่ บริษัทเอกชนและร้านค้าต่าง ๆ

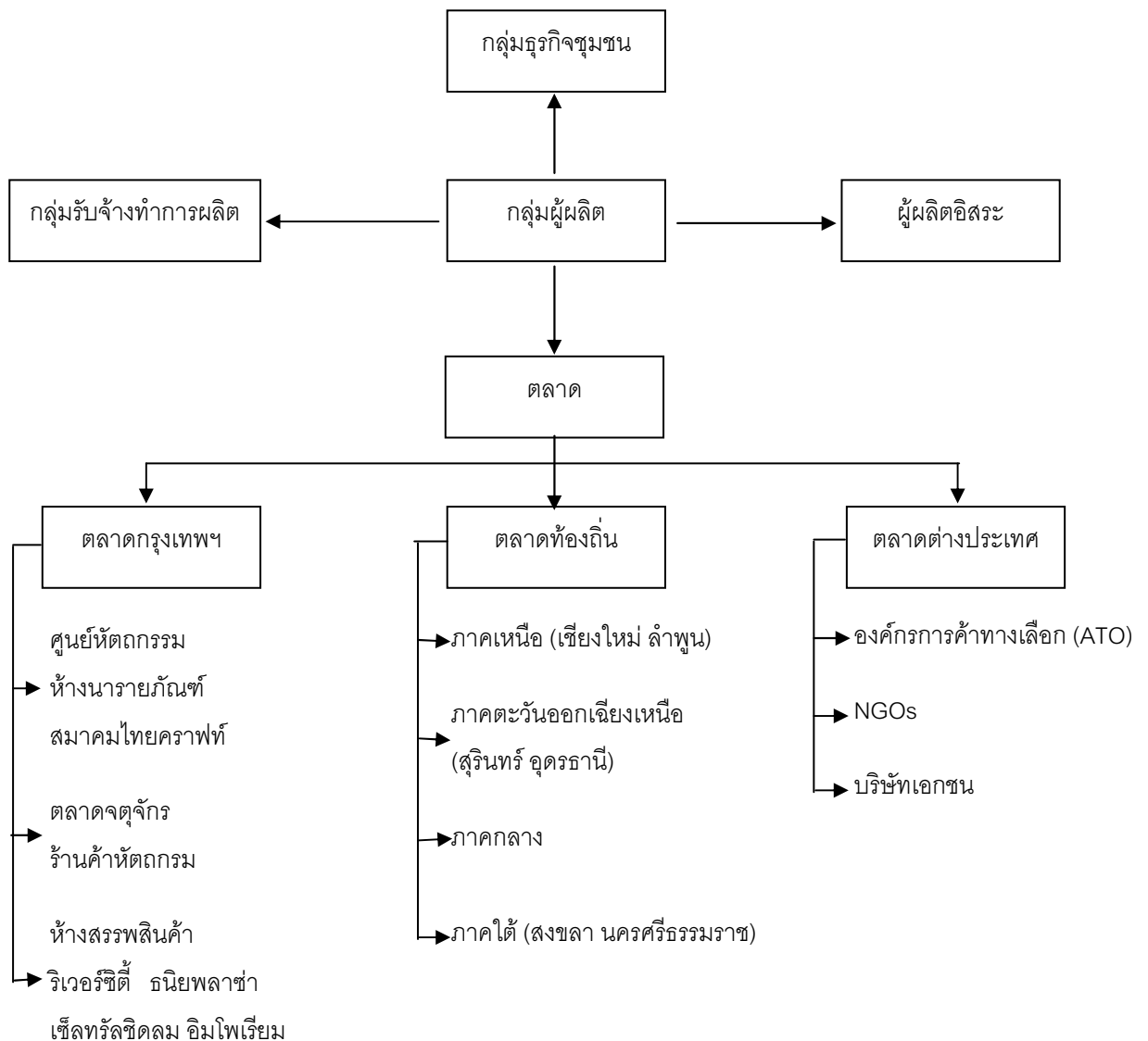
กลุ่มผู้บริโภคที่สำคัญ คือ คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

ตลาดภายในประเทศ

ผ้าฝ้ายทอมือ

จากการสำรวจพบว่าปริมาณความต้องการผ้าฝ้ายทอมือในท้องตลาดขึ้นอยู่กับท้องถิ่นและลักษณะความนิยมในช่วงเวลาหนึ่ง ในภาคเหนือและภาคอีสานมีการทอผ้าฝ้ายมากกว่าภาคอื่น ซึ่งเป็น

เอกลักษณ์ของท้องถิ่น เมื่อมีลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมากก็จะซื้อผ้าทอเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสถานที่นั้น ๆ ความนิยมตามแฟชั่นก็เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดปริมาณความต้องการของผ้าฝ้ายทอมือ ส่วนผ้าฝ้ายทอมือที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต เช่น การทอผ้าขิด มัดหมี่ ผ้าจก ผ้าน้ำไหล ไทลื้อ ที่ทำเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่ ผ้าขึ้น ผ้าพันคอ ความต้องการก็มีเฉพาะกลุ่ม คนมีอายุและเป็นผู้ที่นิยมอนุรักษ์ศิลปะไทยจริง ๆ แต่ในปัจจุบันหลายคนหันมาสนใจใช้สินค้าไทยและตระหนักถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทยมากขึ้น ทำให้ผ้าฝ้ายทอมือมีการขยายตลาดมากขึ้น โดยเฉพาะการนำมาดัดแปลงตกแต่ง (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ที่มา : คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542

แผนภาพที่ 1.1 โครงสร้างและกลไกการตลาดผ้าทอพื้นเมืองระดับประเทศ

จากการศึกษาของกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย (2535) ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการตลาดผ้าฝ้าย ทอมือว่าถ้าผู้ผลิตมีฝีมือและเป็นที่รู้จักดี จะทำให้ผู้ซื้อสั่งซื้อสินค้าไว้ล่วงหน้า การจำหน่ายผลิตภัณฑ์สามารถ จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ตลาดท้องถิ่น เป็นการจำหน่ายในท้องถิ่น การออกงานเทศกาล งานประจำปี โดยผู้นำ กลุ่มหรือหัวหน้ากลุ่มจะรวบรวมนำมาจำหน่าย หรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่บ้าน ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นคนใน ท้องถิ่นนั้นๆ หรือท้องถิ่นใกล้เคียง ส่วนลูกค้าที่มาจากต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยวจะซื้อเพื่อเป็นของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะของพื้นที่ผลิตอยู่ทั่วไป ซึ่งมีราคาไม่สูงมากนัก

2. ตลาดขายส่ง มีการจำหน่ายผ่านคนกลางและจำหน่ายโดยตรงให้กับผู้ซื้อ โดยติดต่อกับ หัวหน้ากลุ่ม หรือมีคนกลางเป็นผู้ติดต่อกับผู้ผลิตรวบรวมผลิตภัณฑ์ส่งให้ผู้ซื้อที่ส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าในตัว เมือง ร้านค้าในกรุงเทพฯ ซึ่งจะส่งผ้าฝ้ายทอนำไปตัดเย็บเสื้อผ้า และเคหะสิ่งทออื่น ๆ ผู้ซื้อบางรายอาจนำไป ย้อมสีเองเพื่อให้ได้มาตรฐานในการส่งออก หรืออาจจะส่งให้ผู้ผลิตทำผลิตภัณฑ์แบบต่าง ๆ ตามที่ตลาดต้องการ

ผู้ผลิตจะได้คำสั่งซื้อจากลูกค้า 2 ลักษณะ คือ

- ลูกค้าที่เป็นร้านค้าทั้งในต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ ซึ่งจะระบุประเภทและชนิดของ ผลิตภัณฑ์ที่แน่นอนทำให้ผู้ผลิตมีโอกาสได้ผลิตผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งนอกจากจะผลิตส่งลูกค้าแล้ว ผู้ผลิต ยังทำแบบใหม่ ๆ มาผลิตจำหน่ายเองด้วย
- เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตทำขึ้นหลากหลายเพื่อนำไปจำหน่ายในงานเทศกาล ซึ่งจะเป็นการทดสอบตลาดไปในตัวว่าผลิตภัณฑ์ตัวใดเป็นที่ต้องการของตลาด ผู้ผลิตก็จะผลิตผลิตภัณฑ์ตัวนั้นมา จำหน่ายมากขึ้น แต่เมื่อผู้ผลิตหลาย ๆ ราย ผลิตสินค้ารูปแบบและประเภทเดียวกันก็จะทำให้ความต้องการของ ตลาดลดลง

ประเทศไทยจะได้เปรียบด้านฝีมือและความประณีต สามารถจะเข้าสู่ตลาดระดับสูงได้ แต่ มีปริมาณไม่มากนัก ราคาค่อนข้างสูง ส่วนตลาดในระดับต่ำและระดับกลางนั้นอาจต้องแข่งขันกับจีน เกาหลี ยองกง ซึ่งเราอาจจะสู้ในด้านราคาไม่ได้ ตลาดผ้าฝ้ายทอในต่างประเทศจะเป็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอ เช่น ผ้าปูเบาะ ผ้าบุผนังหัวเตียง ผ้าปูเบาะ นอกจากนั้นยังทำเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น ปลอกหมอน ผ้ารองจาน ผ้าที่ใช้บนโต๊ะอาหาร ผ้าคลุมเตียง ฯลฯ ประเทศที่สั่งซื้อได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา เยอรมันตะวันตก ออสเตรเลีย และอังกฤษ

ในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน จะคำนึงถึงความปลอดภัยของสินค้า จึงมีการป้องกันและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากขึ้น เน้นการใช้สีย้อมธรรมชาติและผู้บริโภคยินยอมที่จะซื้อ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากธรรมชาติ ปราศจากสารเคมี ในราคาสูงกว่าปกติถึงร้อยละ 20-50 ดังนั้นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอ มือย้อมสีธรรมชาติจะเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีศักยภาพพอที่จะก้าวสู่ตลาดต่างประเทศ ถ้าหากมีการปรับปรุงและ พัฒนาเทคนิคและกรรมวิธีให้มีคุณภาพได้มาตรฐานมากขึ้น (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ผ้าไหม

ตลาดภายในประเทศของผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของไทยนั้นเป็นปริมาณร้อยละ 60 ของการผลิตทั้งหมด ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่ คือ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (ดร.ฉวีวรรณ สุวรรณรงค์, 2532) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะซื้อเป็นของขวัญระลึก

ตลาดต่างประเทศ

ผ้าฝ้าย

ผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเป็นสินค้าที่มีการส่งออกปีละจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทเคหะสิ่งทอ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการผลิตให้มีมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ จากสถิติส่งออกผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทั้งหมดและทอเครื่องของไทยจากปี 2530-2535 มีมูลค่าการส่งออก 495.1, 984.1, 1,419.3, 1,811.4, 2,558.2 และ 2,535 พันบาท ตามลำดับ (กองส่งเสริมการค้าไทย, 2535)

ตลาดส่งออกที่สำคัญของผ้าฝ้ายทอและอุตสาหกรรมสิ่งทออื่น ๆ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ตลาดข้อตกลง คือ ตลาดที่มีข้อตกลงการค้าสิ่งทอกับประเทศไทย มี 18 ประเทศ ได้แก่ EEC (12 ประเทศ) สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฟินแลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ และออสเตรเลีย
2. ตลาดนอกข้อตกลง คือ ตลาดที่ไม่มีโควต้า หรือไม่มีข้อตกลง สามารถส่งออกได้อย่างไม่จำกัด ประเทศคู่ค้าที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอเมริกา อาหรับเอมิเรตส์ สิงคโปร์ ฮองกง และออสเตรเลีย ซึ่งตลาดนอกข้อตกลงเริ่มมีบทบาทสำคัญต่อการส่งออกสิ่งทอไทย เพราะสามารถขยายปริมาณส่งออกได้

ผ้าไหม

ตลาดส่งออกผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่สำคัญของไทยได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และประเทศในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป ญี่ปุ่นนำเข้าเพื่อทดแทนการผลิตภายในประเทศซึ่งไม่เพียงพอ สหรัฐอเมริกานิยมผ้าไหมจากไทยสำหรับบุเฟอร์นิเจอร์ ตลาดยุโรปที่สำคัญคือ เบลเยียม ซึ่งเป็นตลาดผ้าไหมแห่งใหม่ของไทยที่มีแนวโน้มจะขยายตัวออกไปได้อีกมาก (ดร.ฉวีวรรณ สุวรรณรงค์, 2532) และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเป็นตลาดนำเข้าผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เช่น เนคไท ผ้าพันคอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ปลอกหมอน และกรอบรูป ซึ่งยังมีช่องทางส่งออกได้อีกมาก โดยเฉพาะในขณะที่ผ้าไหมในรูปผืนผ้าของไทยเสียเปรียบด้านราคา ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันในตลาดต่างประเทศ ดังนั้นผู้ผลิตควรพัฒนาการผลิตในด้านผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผ้าผืนและหลีกเลี่ยงการแข่งขันที่รุนแรงจากผู้ผลิตที่ได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิต เช่น จีน และอินเดีย ในตลาดผ้าผืน

หากประเทศไทยต้องการเปิดตลาดผ้าไหมสู่ยุโรป ต้องเปลี่ยนแนวคิดในการ design ผ้าให้ เป็นไปตามความนิยมและสวมใส่สบายในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น ต้องผลิตผ้าใน ลักษณะหนาแน่น และในฤดูร้อนต้องเป็นผ้าที่บางพริ้ว ดังนั้นการกำหนดโครงสร้างผ้าให้เหมาะสมจึงเป็น สิ่งจำเป็น ปัจจุบันสถาบันวิจัยอุตสาหกรรมสิ่งทอได้มีการวิจัยและพัฒนาด้านการปรับโครงสร้างผ้าไหมไว้มาก

พอสมควร โดยเฉพาะไหมบัวย ซึ่งเป็นไหมเส้นพุ่งที่ไม่มีการตีเกลียว และมีลักษณะเป็นปุ่มปมตามลักษณะของเส้นไหมไทยที่ทำการสาวไหมด้วยมือ สถาบันอุตสาหกรรมสิ่งทอได้พยายามปรับปรุงโครงสร้างของไหมบัวยให้สามารถนำไปผลิตผ้าได้หลายรูปแบบตามความต้องการตลาด และในอนาคตคาดว่าจะความต้องการนำไหมบัวยไปผลิตเป็นผ้าจะมากขึ้น และการผลิตผ้าในแนวสากลจะเกิดขึ้นได้ (สุเมธ นวเศรษฐวิสูตร, 2544)

นอกจากการออกแบบโครงสร้างผ้าไหมแล้ว ควรพิจารณาถึงคุณภาพผ้าไหมไทยที่ผลิตอยู่ในปัจจุบันมีจุดอ่อนอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะคุณภาพสีและการดูแลรักษา ตลอดจนการออกแบบลายผ้าในเชิงอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านควบคู่ไปกับการพัฒนาการออกแบบในเชิงสากล

สำหรับสิ่งทอโดยทั่วไปแล้ว ประเทศที่เป็นผู้ผลิตส่งออกรายใหญ่ คือ อิตาลี และสาธารณรัฐเยอรมัน ส่วนประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็เริ่มมีแนวโน้มการส่งออกเพิ่มขึ้น เช่น ประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน ปากีสถาน และศรีลังกา

การแข่งขันต้องแข่งขันกันตั้งแต่ฝีมือ ต้นทุนการผลิต และเทคนิคกรรมวิธีที่จะลดต้นทุนลงมากที่สุด เพื่อสู้ราคาในตลาดโลกได้ จีนจัดเป็นประเทศผู้ผลิตที่ค่อนข้างได้เปรียบทางด้านวัตถุดิบ เพราะจีนสามารถผลิตผ้าได้เอง ทำให้ต้นทุนวัตถุดิบต่ำ ส่วนประเทศอินเดีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ค่าแรงก็ยังต่ำอยู่ ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำสามารถแข่งขันด้านราคากับประเทศส่งออกอื่นๆ ได้ (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

2.1.1 สภาพทางกายภาพ

บ้านแม่ป่าก หมู่ที่ 4 ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่ป่าก อำเภอวังชิ้น ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ ประมาณ 70 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอวังชิ้นประมาณ 14 กิโลเมตร ไปทางทิศเหนือ เส้นทางคมนาคมสายหลักได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1124 (สายลอง – วังชิ้น) ซึ่งบ้านแม่ป่ากมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขตพื้นที่ตำบลบ่อเหล็ก	อำเภอลอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขตพื้นที่บ้านเหล่า หมู่ที่ 9	ตำบลแม่ป่าก อำเภอวังชิ้น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขตพื้นที่บ้านบอม ตำบลบ้านกิว	อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
ทิศใต้	ติดต่อกับเขตพื้นที่บ้านแม่จอนนอก หมู่ที่ 8	ตำบลแม่ป่าก อำเภอวังชิ้น

บ้านแม่ป่าก ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบและที่ดอน มีพื้นที่ทั้งหมด 874 ไร่ แบ่งการใช้พื้นที่ดังนี้ เป็นที่อยู่อาศัย 300 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 34.32 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่ทำการเกษตร รวมทั้งหมด 574 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่นา 387 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 44.27 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่สวน 99 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.32 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนอีก 88 ไร่ เป็นพื้นที่อื่นๆ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10.09 ของพื้นที่ทั้งหมด

แหล่งน้ำธรรมชาติ คือ ลำห้วยแม่ป่าก ซึ่งไหลผ่านหมู่บ้าน

2.1.2 สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

บ้านแม่ป่ากมีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในหมู่บ้าน มีรายละเอียดดังนี้

การคมนาคม เส้นทางคมนาคมเดินทางไปได้สะดวกภายในหมู่บ้านที่ใช้ติดต่อกับชุมชนอื่นๆ มี 2 เส้นทาง เป็นถนนคอนกรีต

น้ำอุปโภคบริโภค แหล่งน้ำใช้ในหมู่บ้านเพื่อการอุปโภคบริโภค จะใช้น้ำจากลำห้วยแม่ป่ากและจากประปาหมู่บ้าน จำนวน 187 ครัวเรือน นอกจากนี้จะใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นจำนวน 43 บ่อ บ่อบาดาลจำนวน 4 บ่อ ส่วนแหล่งน้ำใช้เพื่อการเกษตรจะใช้น้ำจากลำห้วยแม่ป่ากและอ่างเก็บน้ำแม่ป่าก ซึ่งจะไหลผ่านหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านมีน้ำใช้เพียงพอในการทำการเกษตรตลอดทั้งปี

ไฟฟ้า ชาวบ้านภายในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ครบทั้ง 187 ครัวเรือน

โทรศัพท์ ภายในหมู่บ้านมีใช้ประมาณ 50 ครัวเรือน และมีโทรศัพท์สาธารณะ 1 แห่ง

สถานพยาบาล เมื่อมีการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ชาวบ้านจะใช้บริการสถานเอนามัยประจำตำบลแม่จอก ซึ่งห่างจากตัวหมู่บ้านประมาณ 500 เมตร แต่สถานพยาบาลที่ชาวบ้านนิยมไปใช้บริการกันมากก็คือ โรงพยาบาลอำเภอคลองและวังซัน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร

โรงเรียน เด็กนักเรียนชั้นประถมจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของหมู่บ้าน จะเรียนที่โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ป่าก ส่วนนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนใหญ่จะเรียนที่โรงเรียนมัธยมในตัวอำเภอคลอง จังหวัดแพร่

สถาบันการเงิน ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนิยมไปใช้บริการ คือ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด(มหาชน) สาขา วังซัน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์สาขา วังซัน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 12 กิโลเมตร ส่วนแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของชาวบ้านในหมู่บ้านนอกเหนือจากธนาคาร คือ กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีสถานที่ตั้งอยู่ที่ศาลาที่ทำการหมู่บ้านแม่ป่าก และเงินออมทรัพย์ของกลุ่มแม่บ้าน

สถานที่ราชการ ภายในหมู่บ้านมีส่วนหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ภายในเขตหมู่บ้าน ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ป่ากและหน่วยงานของตำรวจรักษาชายแดน

ร้านค้า ในหมู่บ้านมีร้านค้าทั้งหมด 9 ร้าน แบ่งเป็นร้านขายของชำ จำนวน 2 ร้าน ร้านอาหาร 2 ร้าน ร้านขายผ้าทอดีนจก 4 ร้าน และร้านค้าจักสาน 1 ร้าน แต่แหล่งที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนิยมไปจับจ่ายใช้สอยคือร้านค้าในอำเภอคลองและอำเภอวังซัน

สถานบริการน้ำมัน ในหมู่บ้านมี 1 แห่ง ซึ่งมีขนาดเล็ก ชาวบ้านเรียกว่า ปัมหลอด

2.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านป่าก ไม่มีการจดบันทึกประวัติหมู่บ้านไว้ แต่ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า ประมาณปี พ.ศ 1269 มีกลุ่มชาวบ้านสืบเชื้อสายดั้งเดิมมาจากเมืองตรอกสลอบ เข้ามาตั้งถิ่นฐานพร้อมกับสร้างพระธาตุขวยปู่ ซึ่งเป็นโบราณสถานที่ที่เชื่อกันว่ามีพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปู่คำได้อาศัยอยู่กับแม่น้ำที่ถ้ำกในลำห้วยแม่ป่าก (ถ้ำนี้มีจริง อยู่ห่างจากองค์พระธาตุไปทางตะวันตกประมาณ 300 เมตร ปัจจุบันจมอยู่ในอ่างเก็บน้ำแม่ป่าก) ได้ขออธิษฐานให้ตรงนี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า จากนั้นจึงได้มีการสร้างพระธาตุขวยปู่ขึ้น และตั้งชื่อหมู่บ้านตามลำห้วยที่ผ่านหมู่บ้าน

2.3 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

2.3.1 สภาพทางสังคม

ประชากรในหมู่บ้านแม่ป่าก มีจำนวน 187 ครัวเรือน มีประชากร 612 คน โดยแบ่งเป็นประชากรชายจำนวน 272 คน และประชากรหญิงจำนวน 340 คน โดยมีขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ย 3 คน ซึ่งแบ่งเป็นโครงสร้างของประชากรได้ดังนี้ ประชากรอยู่ในช่วงอายุ 20 – 44 ปี มีสัดส่วนสูงที่สุด ซึ่งเป็นวัยทำงาน คิดเป็นร้อยละ 50 ของจำนวนประชากรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ช่วงอายุต่ำกว่า 13 ปี คิดเป็นร้อยละ 24 และช่วงอายุ 14-19 ปี คิดเป็นร้อยละ 15 ส่วนประชากรอยู่ในช่วงอายุ 45 – 60 ปีและอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6 และ 5 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ตามลำดับรายละเอียดโครงสร้างของประชากรจำแนกตามช่วงอายุดังตารางที่ 2.1

สำหรับการศึกษาภายในหมู่บ้าน ประชากรภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา (ป.1 – ป.6) โดยคิดเป็นร้อยละ 38 ของจำนวนประชากรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ระดับชั้นมัธยมศึกษา (ม.1 – ม.3) มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 – ม.6) ระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) และอื่น ๆ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30 22 5 และ 5 ตามลำดับ รายละเอียดโครงสร้างของประชากรจำแนกตามระดับการศึกษาดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรของบ้านแม่ป้ากจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	สัดส่วน (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 13 ปี	24
14 – 19 ปี	15
20 – 44 ปี	50
45 – 60 ปี	6
อายุ 60 ปีขึ้นไป	5
รวม	100

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

ตารางที่ 2.2 ระดับการศึกษาของประชากรบ้านแม่ป้าก

ช่วงอายุ	สัดส่วน (ร้อยละ)
ประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)	38
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม.3)	30
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 – ม.6)	22
อุดมศึกษา (ปริญญาตรี)	5
อื่น ๆ ^{1/}	5
รวม	100

หมายเหตุ : อื่น ๆ ^{1/} หมายถึง ชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือและด้อยโอกาส เช่น พิการ ตาบอด ฯลฯ

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

สำหรับการรวมกลุ่มภายในบ้านแม่ป้าก เป็นการรวมกลุ่มโดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอวังชิ้น ซึ่งภายในหมู่บ้านมีจำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแม่ป้าก มีสมาชิกทั้งหมด 40 คน กิจกรรมที่ดำเนินการคือ การแปรรูปอาหารได้แก่ ถั่วเคลือบและมะขามแก้ว และร่วมกิจกรรมภายในชุมชน ส่วนกลุ่มเกษตรกรทำนาแม่ป้าก มีสมาชิกทั้งหมด 152 คน มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างรายได้และพัฒนาอาชีพให้กับเกษตรกร นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีกลุ่มหัตถกรรมที่ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่ คือ กลุ่มทอผ้า 43 หลังจากนั้นมีการแยกตัว

มาจัดตั้งกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป่าก และกลุ่มจักสาน 43 ซึ่งวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและช่วยเหลือกิจกรรมสังคมซึ่งภายในกลุ่ม รายละเอียดดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 กลุ่มในหมู่บ้านแม่ป่าก

กลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง	จำนวนสมาชิก	บทบาท/หน้าที่ต่อชุมชน
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	2542	40	ช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้าน
กลุ่มเกษตรทำนาแม่ป่าก	2524	152	ช่วยเหลือกิจกรรมด้านเกษตรและสร้างรายได้ให้กับชุมชน
กลุ่มทอผ้าตีนจก	2542	18	ช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้านและสร้างงานให้กับสมาชิกในชุมชน
กลุ่มจักสาน 43	2542	-	ช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้านและสร้างงานให้กับสมาชิกในชุมชน

ที่มา : จากการเอกสารของ อบต. แม่ป่าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

2.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ด้านการประกอบอาชีพของคนภายในหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายน ซึ่งการทำนาของเกษตรกรเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือน ปลูกถั่วลิสงในช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายน ซึ่งเป็นการปลูกเพื่อจำหน่าย เมื่อหลังฤดูการทำนา ก็จะทอผ้าและจักสาน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 85 ของประชากรทั้งหมดภายในหมู่บ้าน รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป และ อื่น ๆ (รับราชการ ค้าขาย เป็นต้น) รวมกันคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15 รายละเอียดดังตารางที่ 2.4 รายได้ของคนในหมู่บ้านโดยเฉลี่ยเท่ากับ 10,000 – 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งแยกเป็นรายได้จากภาคเกษตรประมาณ 4,000 – 10,000 บาท/คน/ปี และ รายได้นอกภาคเกษตรประมาณ 5,000 – 20,000 บาท/คน/ปี สำหรับอัตราค่าจ้างรายวันของคนในหมู่บ้าน ทั้งชายและหญิงเท่ากับอัตราค่าจ้างรายวันภายในจังหวัดแพร่ คือค่าจ้างงานฝีมือ/หัตถกรรม 100 บาท/วัน รับจ้างทั่วไป 120 บาท/วัน และรับจ้างภาคเกษตร 100 บาท/วัน

ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ป่าก ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองถึงร้อยละ 90 โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 2-3 ไร่

ตารางที่ 2.4 การประกอบอาชีพ

ชนิดงาน/อาชีพ	ช่วงอายุ	ช่วงเดือนที่ทำ	หน่วยงานที่แนะนำ สนับสนุน	รายได้เฉลี่ย/คน/ ปี (บาท)
อาชีพหลัก				
- เกษตรกรรม (ทำนา)	30 - 50	มิถุนายน - กันยายน	เกษตรอำเภอวังชิ้น	ปลูกเพื่อบริโภค
- ปลูกถั่วลิสง	30- 50	มกราคม - เมษายน	เกษตรอำเภอวังชิ้น	10,000
- รับจ้างทั่วไป	20 - 50	ทั้งปี	-	15,000
- อื่น ๆ ^{1/}	25 - 60	ทั้งปี	-	20,000
อาชีพเสริม	30 - 50	หลังฤดูการทำนา	ศูนย์ส่งเสริมและ	12,000
- จักสาน	25- 50	หลังฤดูการทำนา	พัฒนาชาวเขากม	20,000
- ทอผ้า			ประชาสัมพันธ์และ พัฒนาชุมชน	

หมายเหตุ : อื่น ๆ ^{1/} หมายถึง รับราชการและค้าขาย

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

2.4 ทูทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านของประชากรในหมู่บ้าน

ในอดีต ชาวบ้านบ้านแม่ป้ากจะทำนาตามบรรพบุรุษ ว่างจากการทำนาก็จะมีอาชีพการจักสานจากไม้ไผ่เพื่อใช้ในกิจกรรมประจำวันและเป็นเครื่องใช้ไม้สอย ภายในหมู่บ้านมีช่างจักสานที่มีฝีมือคือ พ่อหลวง บุญมาแก้ว อายุ 70 ปี ที่มีประสบการณ์ในการจักสานถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบต่อกันมา ซึ่งต่อมาพัฒนาชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมให้สมาชิกภายในชุมชนจัดตั้งกลุ่มจักสานเพื่อรวมกันผลิตมีสมาชิกประมาณ 10 คน หลังจากนั้นเมื่อประมาณ ปี พ. ศ 2542 หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ โดยให้ศูนย์ส่งเสริมชาวเขากมประชาสัมพันธ์เข้ามาอบรมให้กับกลุ่มแม่บ้านทอผ้าตีนจกเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน จนในปัจจุบันก็มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าตีนจกภายในหมู่บ้าน

จากการอบรมจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขากมประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ทำให้ได้ทำให้เกิดช่างฝีมือในการทอผ้าตีนจกของหมู่บ้าน จำนวน 3 คน ซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่

1. นางอรุณ	บุญไล่ห์	อายุ 53 ปี	ประสบการณ์	2 ปี
2. นางขันทอง	บุญไล่ห์	อายุ 41 ปี	ประสบการณ์	2 ปี
3. นางสม	บุญไล่ห์	อายุ 35 ปี	ประสบการณ์	2 ปี

และสมาชิกกลุ่มทอผ้าจากภายในหมู่บ้านอีกประมาณ 30 คน

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถือซึ่งได้สร้างประโยชน์ให้กับหมู่บ้านและชุมชนเป็นอย่างมาก คือ กำนันตำบลแม่ป้าก มรรคทายก อินสม บุญแก้ว อายุ 60 ปีและพ่อหลวงบุญ มาแก้ว อายุ 70 ปี และสถานที่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือและเป็นศูนย์กลางในการยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ วัดชัยสิทธิ์ ที่เป็นโบราณสถานมีอายุ 1,000 กว่าปี และพระธาตุขวยบุญ ที่มีประเพณีสงกรานต์พระธาตุขวยบุญในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประมาณวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านแม่ป้าก ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบพุทธศาสนา มีกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้มีประเพณีการเลี้ยงผีพ่อเฒ่าหลวงและผีขุนน้ำ ในเดือน 4 เพื่อให้ปกป้องรักษาไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ให้น้ำอุดมสมบูรณ์ มีน้ำใช้ตลอดปี

สำหรับงานหัตถกรรมทั้งการจักสานและทอผ้าชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น เพราะช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ป้าก ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในอีกทางหนึ่ง

2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือภายในหมู่บ้านแม่ป้าก ทั้งหน่วยงานของภาครัฐและจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ ซึ่งหน่วยงานหลักที่เข้ามาช่วยเหลือได้แก่ พัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น เข้ามาช่วยเหลือในการแนะนำอาชีพให้กับชุมชนและช่วยจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ส่วนหน่วยงานรองลงมาได้แก่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขา ให้คำแนะนำและอบรมการทอผ้าจากให้กับกลุ่มแม่บ้าน สำนักงานเกษตรอำเภอวังชิ้นสนับสนุนในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ได้เข้ามาสนับสนุนด้านการทอผ้าจาก และเทคนิคอุดรดิตถ์ เข้ามาช่วยสอนอาชีพช่างให้กับกลุ่มหนุ่มสาวภายในหมู่บ้าน ซึ่งสามารถเรียงลำดับความสำคัญได้ ดังตาราง 2.5

ตารางที่ 2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงาน

หน่วยงาน	ความช่วยเหลือที่ได้รับ
พัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น	ให้คำแนะนำและส่งเสริมอาชีพ จัดตั้งกลุ่มจักสาน
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่ กรมประชาสัมพันธ์	ให้คำแนะนำ อบรมและส่งเสริมอาชีพทอผ้าตีนจก
สำนักงานเกษตรวังชิ้น	ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้าน ให้คำแนะนำด้านการเกษตรและการแปรรูปอาหาร
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่	สนับสนุนและส่งเสริมการทอผ้าตีนจก
วิทยาลัยเทคนิคอุดรดิตถ์	ส่งบัณฑิตอาสาสมัครสอนงานช่างเชื่อมเหล็กให้ชาวบ้าน

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

2.6 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านและสภาพปัญหา

2.6.1 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน

ในปัจจุบัน โดยภาพรวมของหมู่บ้านแม่ป้าก มีการพัฒนาที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยชาวบ้านมีช่องทางการทำมาหากินเพิ่มขึ้น วัฒนธรรมประเพณียังคงถูกรักษาไว้ได้ดี มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานให้เดินทางคมนาคมได้สะดวก มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้สมาชิกภายในชุมชน ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น

2.6.2 สภาพปัญหาและการแก้ไข

การพัฒนาภายในบ้านแม่ป้าก ประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน ดังนี้ คือ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ แยกได้ดังนี้

1. ชาวบ้านมีปัญหาขาดแคลนเงินทุน ทั้งส่วนที่เป็นภาคเกษตรและการจ้างงาน เนื่องจากขาดเงินทุนเวียนในการดำเนินงาน ทำให้ยากต่อการขยายกิจการ สาเหตุเนื่องจากแหล่งเงินกู้และกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับ ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน

2. ปัญหาด้านการตลาด ของผลผลิตทางการเกษตร และผ้าจกราคาตกต่ำ คือ ผลิตแล้วขายไม่ออกและตลาดรองรับผลผลิตยังมีน้อย

3. การอพยพไปทำงานที่อื่น เนื่องจากอัตราค่าจ้างภายในพื้นที่ต่ำและไม่มีการอาชีพรองรับ สำหรับการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจภายในหมู่บ้าน หน่วยงานภายในพื้นที่ได้สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพภายในตำบลและมีนโยบายกองทุนละล้านให้กับชาวบ้านหมุนเวียนกันกู้เงินเพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ

ปัญหาด้านสังคม

ปัญหาสำคัญที่หมู่บ้านแม่ป้าก คือ ปัญหายาเสพติด มีการระบาดของการใช้ยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนมากขึ้น ซึ่งสาเหตุก็เกิดจากเยาวชน ไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และขาดสถานที่ในการออกกำลังกาย หรือจัดกิจกรรมร่วมกันของเยาวชน ปัญหาการทอดทิ้งผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น คนแก่ชรา ผู้พิการ รวมถึงผู้ที่เป็นโรคเอดส์ และเยาวชนของหมู่บ้านเริ่มมองข้ามวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การแก้ไขปัญหาด้านสังคม ได้มีการจัดสรรเงินสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสทางสังคมจากสำนักงานพัฒนาชุมชนและ อบต.แม่ป้าก รวมถึงการจัดการแข่งขันกีฬาภายในตำบล เพื่อชาวบ้านและเยาวชนมีความสามัคคี และสนใจเล่นกีฬาเพิ่มขึ้น

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาที่หมู่บ้านแม่ป้ากพบ คือ ปัญหาขยะ เนื่องจากการทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ซึ่งเกิดจากชาวบ้านยังไม่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภายในหมู่บ้านไม่มีสถานที่สำหรับทิ้งขยะ

นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านภัยธรรมชาติ คือ ไฟป่าที่เกิดในช่วงหน้าแล้ง ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านถูกทำลาย

การแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้านยังไม่มีแก้ไข แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาจัดหาถังขยะมาใช้ภายในหมู่บ้าน และปัญหาด้านไฟฟ้าเป็นปัญหาที่ควบคุมได้ยาก แต่ทางหมู่บ้านก็มีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการดับไฟฟ้าให้กับชาวบ้าน

2.7 ศักยภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านแม่ป่ากเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างมีศักยภาพ เนื่องจากมีจุดที่สามารถพัฒนาได้ คือ ตำบลได้มีการวางแผนที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ บ่อน้ำร้อนแม่จอนนอก บ้านแม่จอนนอกหมู่ 8 ซึ่งจะมีการนำผ้าตีนจกภายในตำบลไปจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นกลุ่มทอผ้าตีนจกภายในหมู่บ้านจึงสามารถจะขยายตลาดได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ทางหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อจัดสรรเงินทุนให้กับกลุ่มอาชีพ โดยจะเน้นช่วยการสร้างงานภายในชุมชน และทางหมู่บ้านก็ได้มีนโยบายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานและการทอผ้าโดย

1. เน้นการพัฒนาฝีมือของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชน
 2. ประสานกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อช่วยหาตลาดให้กับผ้าจกของหมู่บ้านและส่งเสริมให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือ
 3. ส่งเสริมด้านเงินทุนทั้งด้านเกษตร จักสาน และการลงทุนด้านอื่น ๆ
- กองทุนหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสที่จะกู้เงินไปลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชนได้ยิ่งขึ้น และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ป่ากได้ดีขึ้น

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มฯ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ

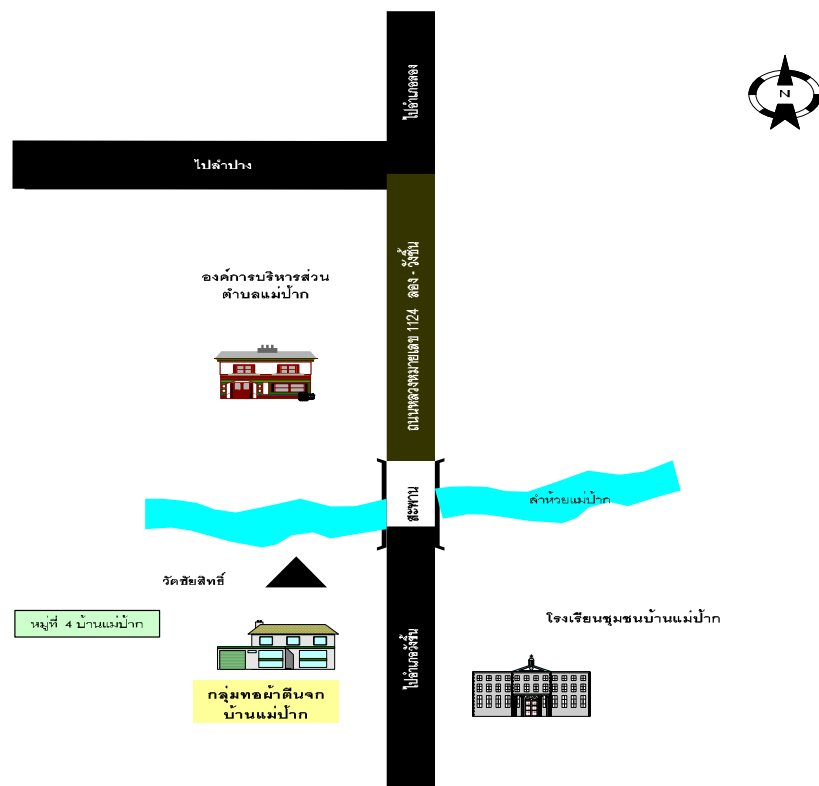
3.1.1 ชื่อสถานประกอบการ : กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก

3.1.2 สถานที่ตั้ง

บ้านเลขที่ 136/3 หมู่ที่ 4 ถนนวังชัน – บ้านแม่ป๋าก ตำบลแม่ป๋าก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ 54160 โทรศัพท์ติดต่อ (054) 589012

การเดินทางไปกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก (กลุ่ม ฯ) เริ่มจากอำเภอลองเดินทางโดยใช้เส้นทางถนนหลวงหมายเลข 1124 (ลอง-วังชัน) ประมาณกิโลเมตรที่ 14 ตรงข้ามกับโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ป๋าก ก็เป็นที่ตั้งของกลุ่ม ฯ หรือใช้เส้นทางลำปาง - อำเภอลอง ถึงสามแยกไปอำเภอลองและอำเภอลอง เลี้ยวขวามาตามถนนหลวงหมายเลข 1124 ผ่าน อบต.แม่ป๋าก วัดชัยสิทธิ์ ก็ถึงที่ตั้งของกลุ่ม ฯ รายละเอียดดังแผนภาพที่

3.1

แผนภาพที่ 3.1 ที่ตั้งของสถานประกอบการ

3.1.3 ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มฯ

กลุ่มฯ มีผู้นำที่มีบทบาทภายในกลุ่มฯ 2 คน ได้แก่ ประธานและเหรัญญิก ซึ่งแต่ละคนมีประวัติส่วนตัวและบทบาทที่สำคัญดังนี้

1. นางอรุณ บุญโล่ห์ ดำรงตำแหน่งประธานของกลุ่มฯ อายุ 53 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ทำหน้าที่ บริหารงานภายในกลุ่มฯ และเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สืบค้าและเก็บเขาย่าให้กับสมาชิกภายในกลุ่มฯ เดิมประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ที่กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่อายุ 19- 40 ปี และได้สมรสกับนายสมาน บุญโล่ห์ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งปัจจุบันได้หย่าร้างกัน หลังจากนั้นนางอรุณ บุญโล่ห์ได้ย้ายกลับมาอยู่ที่ บ้านแม่ป่าก่ เมื่อปี 2542 ได้รับการฝึกอบรมทอผ้าจาก ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของกรมประชาสัมพันธ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ และได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้า 43 ของบ้านแม่ป่าก่ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งนางอรุณได้รับเลือกเป็นประธานกลุ่มฯ แต่หลังจากนั้นได้มาจัดตั้งกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป่าก่อีกครั้ง เนื่องจากกลุ่มทอผ้า 43 ประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารภายในกลุ่ม

นางอรุณ บุญโล่ห์ นอกจากจะอยู่ในกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป่าก่แล้ว ยังเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแม่ป่าก่ แต่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งใด ๆ ในกลุ่มแม่บ้าน

นางอรุณ บุญโล่ห์ มีบุตร 5 คน ได้แก่ 1) นายพิชณ บุญโล่ห์ อายุ 34 ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ที่โรงงาน จังหวัดสมุทรสาคร 2) นางสาวจรรยา บุญโล่ห์ อายุ 30 ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ 3) นายจตุรงค์ บุญโล่ห์ อายุ 27 ปี 3) นายอาคม บุญโล่ห์ ปัจจุบันรับราชการทหาร อยู่ที่อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ และ 5) นางสาววงเดือน บุญโล่ห์ อายุ 19 ปี กำลังศึกษาอยู่ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ สามารถทอผ้าจากได้ สำหรับสมาชิกภายในครอบครัวของนางอรุณ ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มฯ แต่อย่างใด

2. นางชนทอง บุญโล่ห์ อายุ 42 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นสมาชิกตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่มเหมือนกัน ดำรงตำแหน่งเหรัญญิกของกลุ่มฯ โดยทำหน้าที่จัดการด้านการเงินบัญชี และบริหารงานร่วมกับนางอรุณ บุญโล่ห์ นอกจากนี้นางชนทองมีบทบาทที่สำคัญภายในกลุ่มฯ คือ เป็นผู้แกะลายและสืบค้า อาชีพหลักคือทำนา สมรสกับนายบุญส่ง บุญโล่ห์ อายุ 42 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพทำนา แต่มีบทบาทที่สำคัญในการขั้นตอนที่ช่วยนางชนทองกรอผ้า และวันค้า

นางชนทอง และนายบุญส่ง บุญโล่ห์ มีบุตร 2 คน ได้แก่ 1) นางสาวฉันทนา บุญโล่ห์ อายุ 20 ปี กำลังศึกษาระดับอุดมศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2) นางสาวเกศรา บุญโล่ห์ อายุ 16 ปี กำลังศึกษาระดับ ปวช. ปีสอง ที่วิทยาลัยการอาชีพลอง จังหวัดแพร่ ซึ่งนางสาวเกศรา มีบทบาทที่สำคัญโดยช่วยทำบัญชีและตรวจสต็อกสินค้าในแต่ละวันของกลุ่มทอผ้าตีนจกแม่ป่าก่ นอกจากนี้ สามารถกรอผ้าวันค้าและทอผ้าจากได้

3.2 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มฯ

กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก ตั้งอยู่ที่บ้านแม่ป้าก หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ป้าก อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ปัจจุบันยังไม่มีทำการถาวร แต่มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์และสถานที่ผลิตบางส่วนอยู่ที่ดินของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม บริเวณหน้าบ้านของนางอรุณ บุญโลห์ ประธานกลุ่ม ฯ เริ่มจัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2544 โดยมีนางอรุณ บุญโลห์ เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 18 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและสร้างความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก แต่เดิมก่อนที่จะมีการรวมกลุ่ม ฯ ในปี 2542 ภายในบ้านแม่ป้าก ได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า 43 ซึ่งสมาชิกในกลุ่มได้รับการฝึกอบรมทอผ้าจาก จากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ทั้งในด้านงบประมาณและเอกสาร มีผู้เข้าฝึกอบรมจำนวน 42 คน ระยะเวลาฝึกอบรม 2 เดือน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับเบี้ยเลี้ยงคนละ 82 บาท/วัน และฝ่ายเพื่อใช้ในการทอผ้าจาก ตลอดจนหนังสือเมืองลงของดีเมืองแพร่ สถานที่ฝึกอบรมคือ วัดชัยสิทธิ์ บ้านแม่ป้าก

ในปี 2543 กลุ่มทอผ้า 43 ได้สร้างโรงเรือนมุงจากขนาด 3.8 x 17 x 3 เมตร โดยการรวบรวมเงินจากสมาชิกภายในกลุ่มจำนวน 26 คน ละคร 160 บาท จำนวนเงินทั้งสิ้น 4,160 บาท เพื่อใช้เป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและใช้เป็นสถานที่ในการทอผ้าจากของกลุ่ม ตั้งอยู่บริเวณหน้าบ้านของ นางอรุณ บุญโลห์

ต่อมาประมาณกลางปี 2544 กลุ่มทอผ้า 43 ได้ประสบปัญหาในเรื่องการจำหน่ายผ้าจากของสมาชิกภายในกลุ่ม เนื่องจากมีสมาชิกบางคน ได้นำผ้าจากที่ผลิตจากที่อื่นมาขาย ซึ่งทำให้ผ้าจากภายในกลุ่มขายไม่ได้ สมาชิกขาดรายได้ เกิดความไม่พอใจระหว่างสมาชิก ทำให้ในช่วงนั้นสมาชิกไม่ได้ส่งผ้าจากขายภายในกลุ่ม จึงได้ทำให้นางอรุณ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานกลุ่ม ฯ รวมกับสมาชิกบ้านแม่ป้ากจำนวน 18 คน ได้แยกตัวออกมาตั้งกลุ่มใหม่ ภายใต้ชื่อ “ กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก ” แต่สถานที่จำหน่ายและผลิตบางส่วนยังเป็นสถานที่เดิม เป็นการการจัดตั้งกลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใด ๆ ภายในพื้นที่ ในการรวมกลุ่ม ฯ ครั้งนี้สมาชิกได้ตกลงที่จะร่วมมือกันผลิตผ้าจากแล้วนำมาขายให้กับกลุ่ม การคัดเลือกสมาชิกเข้ากลุ่มพิจารณาจากความเป็นกันเอง ความคุ้นเคย สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและสื่อสารกันอย่างมีความเข้าใจ การลงหุ้นครั้งแรกของกลุ่ม ฯ คือ ผ้าจากคนละ 2 ผืน มูลค่าประมาณ 400 บาท เมื่อขายได้จะหักกำไรเข้ากลุ่มเป็นเงินทุนหมุนเวียน นอกจากนี้กลุ่มได้มีการจัดเวรให้สมาชิกมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์วันละ 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่การทอผ้าจากสมาชิกจะมาทอที่ศูนย์จำหน่ายผ้าจากด้วย

3.3 บทบาทของกลุ่มฯ ต่อชุมชน

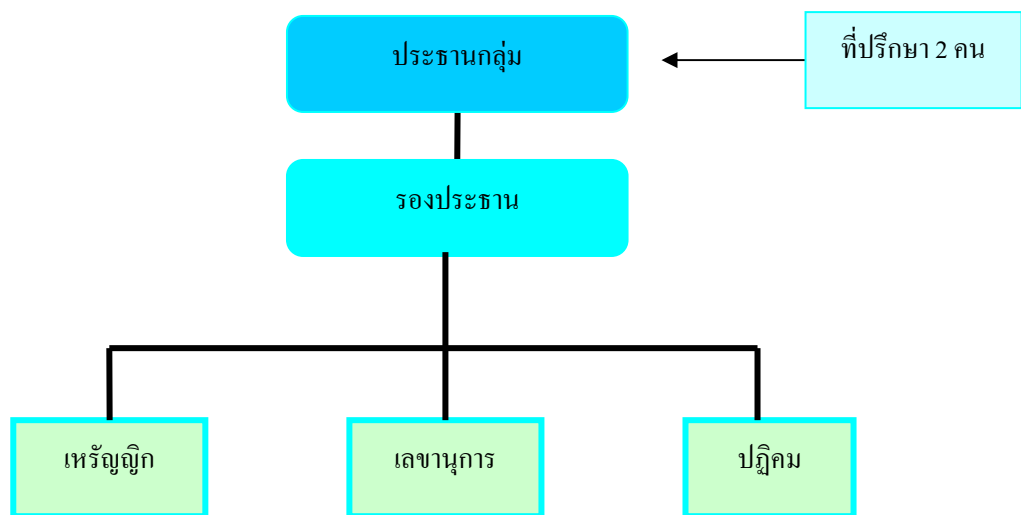
ในการร่วมมือและการทำงานภายในชุมชนของทางกลุ่ม ฯ เข้าไปช่วยเหลือชุมชนในนามของกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก โดยรูปแบบที่เข้าไปช่วยเหลือมีทั้งรูปของตัวเงินและแรงงานซึ่งกิจกรรมที่เข้าไปร่วมมือทั้งงานประเพณีและงานเพื่อสาธารณประโยชน์คือ ร่วมกีฬาระดับหมู่บ้าน ร่วมงานประเพณีภายในหมู่บ้าน ร่วมงานกับหน่วยงานภายในท้องถิ่น และพัฒนาวัด ป่าช้า โรงเรียนและถนนภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้การ

ทอผ้าจากของกลุ่ม ฯ เป็นอาชีพเสริมในการสร้างรายได้ให้กับแม่บ้านที่ว่างงานหลังจากการปักด้ายและหลังฤดูกาลการเก็บเกี่ยว

3.4 การจัดการองค์กรและการบริหารงานของกลุ่มฯ

3.4.1 การบริหารและจัดการองค์กรของกลุ่มฯ

การจัดองค์กรของกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก ได้มีการแบ่งหน้าที่ โดยจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ขึ้นจำนวน 5 คน จากสมาชิกจำนวน 18 คน และมีผู้อาวุโสภายในหมู่บ้านซึ่งสมาชิกกลุ่ม ฯ นับถือเป็นที่ปรึกษา โดยโครงสร้างองค์กรของคณะกรรมการกลุ่มแสดงไว้ดังแผนภาพ 3.2

แผนภาพที่ 3.2 โครงสร้างองค์กร

หมายเหตุ : ที่ปรึกษาไม่ได้อยู่ในโครงสร้างองค์กรกลุ่ม ฯ

ที่มา : จากการสำรวจ

วิธีการคัดเลือกประธานและคณะกรรมการของกลุ่ม ฯ ได้รับการเสนอชื่อจากสมาชิกภายในกลุ่ม ฯ โดยมีมติเอกฉันท์ในการคัดเลือก โดยพิจารณาจากความสามารถ ความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ การให้ความร่วมมือภายในกลุ่มและความจริงใจในการปฏิบัติงานของแต่ละคน สำหรับตำแหน่งประธานกลุ่ม พิจารณารวมถึงสถานที่ตั้งเพื่อจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มด้วย ขั้นตอนการคัดเลือกกรรมการกลุ่ม ฯ ใช้วิธีการคัดเลือกที่ละตำแหน่งจนครบตามโครงสร้างองค์กร สำหรับวาระในการดำรงตำแหน่งของประธานและคณะกรรมการยังไม่มีกำหนด และคำตอบแทนสำหรับคณะกรรมการยังไม่มีกำหนดเช่นกัน เนื่องจากกลุ่ม ฯ เพิ่งเริ่มจัดตั้ง และการปฏิบัติงานภายในกลุ่ม ฯ ของคณะกรรมการแต่ละคนจะเป็นลักษณะช่วยเหลือและ

ร่วมมือกันทำงานภายในกลุ่ม ฯ ด้วยความเต็มใจมากกว่าหวังผลตอบแทน ใด ๆ กลุ่ม ฯ ได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการตามโครงสร้างองค์กร ดังนั้นลักษณะหน้าที่และบทบาทของคณะกรรมการกลุ่ม ฯ มีดังนี้

- ประธานกลุ่ม ฯ นางอรุณ บุญโล่ห์ โดยหน้าที่หลักของนางอรุณ คือ การบริหารงานภายในกลุ่ม สำหรับบทบาทสำคัญในการทอผ้าจาก คือ ทำหน้าที่สืบต่อฟืมเก่า เตรียมเส้นยืน และเก็บเขาย่า (เก็บตะกรอ)

- รองประธานกลุ่ม ฯ นางเรือนคำ ท่วมแก้ว โดยหน้าที่หลักของนางเรือนคำ คือ ทำหน้าที่แทนประธานกลุ่ม

- เลขานุการ นางระเบียบ องค์การ โดยหน้าที่หลักของนางระเบียบ คือ ทำหน้าที่ในการบันทึกการประชุมของกลุ่ม

- เภรัญญิก นางขันทอง บุญโล่ห์ โดยหน้าที่หลักของนางขันทอง คือ ทำหน้าที่ในเรื่องการดูแลทางการเงินและบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม สำหรับบทบาทสำคัญในการทอผ้าจาก คือ ทำหน้าที่แกะลาย มัดเขาดอก สืบต่อฟืมเก่าและเตรียมเส้นยืน

- ปฎิคม นางประนอม ลำเมือง โดยหน้าที่หลักของนางประนอม คือ ทำหน้าที่ต้อนรับและดูแลผู้มาเยี่ยมชมงานภายในกลุ่ม ฯ และประสานกับสมาชิกภายในกลุ่ม

กลุ่ม ฯ มีที่ปรึกษา 2 คน คือ นางบัวกัน ปุตุ้ย ซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่สมาชิกภายในกลุ่ม ฯ นับถือและนายคล้าย แสงแก้ว เคยรับตำแหน่งสมาชิก อบต. แม่ป้าก ช่วยให้คำแนะนำปรึกษาในด้านการดำเนินงานของกลุ่ม ฯ

จากโครงสร้างขององค์กร จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการบางคนทำงานตามตำแหน่งโครงสร้างการบริหาร เช่น ประธานกลุ่ม ฯ และเหรัญญิก ส่วนใหญ่บทบาทหน้าที่สำคัญอยู่ที่ประธาน และเหรัญญิก รายละเอียดประวัติคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ดังตาราง 3.1

ด้านการบริหาร กลุ่ม ฯ มีการประชุมประจำเดือน โดยส่วนใหญ่การประชุมปรึกษาหารือภายในกลุ่มมีรูปแบบไม่เป็นทางการ จะเป็นการพบปะพูดคุยถึงด้านการผลิต ด้านการขายผ้าจาก รายงานรายได้และรายจ่ายของกลุ่ม ที่ผ่านมากลุ่ม ฯ ได้มีการประชุม 2 ครั้ง นอกจากนี้กลุ่ม ฯ ได้มีการจัดเวทีให้สมาชิกมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์วันละ 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่การทอผ้าจากสมาชิกจะมาทอที่ศูนย์จำหน่ายผ้าจากด้วย

การวางแผนการจัดองค์กร กลุ่ม ฯ มีแนวคิดไว้ว่า ถ้าในอนาคตมรดกการดำเนินงานดีขึ้น สามารถขายผ้าได้มากขึ้น กลุ่ม ฯ คาดว่าจะรับสมัครเพิ่ม โดยพิจารณาจากสมาชิกที่เคยร่วมกลุ่มทอผ้า 43 เป็นอันดับแรก และจะมีการตั้งระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ฯ ใหม่ ถ้ามีการขยายกลุ่ม ฯ มากขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารงาน

3.4.2 ปัญหาการจัดการองค์กรของกลุ่ม ฯ

1. กลุ่ม ฯ ประสบปัญหาในด้านไม่มีที่ดินสำหรับสถานที่ที่ตั้งสถานที่ประกอบการอย่างเป็นทางการ เนื่องจากในปัจจุบัน สถานที่ประกอบการของกลุ่มตั้งอยู่บนที่ดินของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม

ทำให้สถานที่ประกอบการของกลุ่มจึงเป็นโรงเรือนมุงหลังคา ซึ่งมีสภาพไม่ค่อยมั่นคง เพื่อใช้ในการผลิตและจำหน่าย ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการจัดการด้านขยายการผลิตและการจำหน่ายของกลุ่ม นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนการจัดการองค์กรในอนาคต

2. กลุ่ม ฯ ยังไม่มีการกำหนดตำแหน่งฝ่ายการตลาด ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สำคัญเพื่อช่วยบริหารงานด้านการตลาด การหาลูกค้าและการวางแผนการตลาด สืบเนื่องมาจาก กลุ่ม ฯ ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการตลาด

3.5 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม ฯ ได้รับการสนับสนุนจาก ส.ส วรวัจน์ ได้สนับสนุนป้ายของกลุ่มทอดผ้าจากบ้านแม่ป้าก ขนาด 1.50x0.50x1.50 เมตร ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ ได้ทำนามบัตรให้กับกลุ่ม ฯ เพื่อไว้ประชาสัมพันธ์และโฆษณาผลิตภัณฑ์จากลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์และผู้สนใจสินค้าทั่วไป และกลุ่มทอดผ้า 43 ได้สนับสนุนโรงเรือน มูลค่า 4,160 บาท ให้กับกลุ่ม ฯ แต่อย่างไรก็ตามช่วงที่สมาชิกรวมกลุ่มในกลุ่มทอดผ้า 43 สมาชิกได้รับการฝึกอบรมการทอดผ้าจาก จากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ โดยได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เชื้ออภิญญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ทั้งในด้านงบประมาณ และเอกสาร ระยะเวลาฝึกอบรม 2 เดือน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับเบี้ยเลี้ยงคนละ 82 บาท/วัน และฝ่าย ตลอดจนหนังสือเมืองลงของดีเมืองแพร่ สำหรับนโยบายของภาครัฐ ทั้งในส่วนของการกองทุนหมู่บ้าน และ นโยบาย 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล กลุ่ม ฯ ไม่ได้มีส่วนร่วม เนื่องจากไม่มีหน่วยงาน เข้ามาแนะนำให้คำปรึกษาให้กลุ่มทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ

3.6 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ

การรวมกลุ่ม ฯ ผ่าตื่นจก เกิดจากความตั้งใจของสมาชิกภายในชุมชนที่จะจัดตั้งกลุ่มเอง เพื่อสร้างรายได้และอาชีพเสริมให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนการสนับสนุนในการเสริมสร้างและอบรมการจัดการในด้านการตลาด การบริหารงานภายในกลุ่ม และด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น แต่กลุ่ม ฯ เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกจึงได้มีการจัดระบบโครงสร้างของกลุ่มและกำหนดบทบาทให้สมาชิกภายในกลุ่มบริหารดำเนินงานกันเอง ซึ่งมีการแบ่งหน้าที่ในการจัดการให้สมาชิกแต่ละคนอย่างชัดเจน มีระบบการทําบัญชีแบบง่าย แต่สมาชิกทุกคนจะทราบความเคลื่อนไหวของบัญชี เนื่องจากสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกันบริหาร การทำงานจึงไม่ตกเป็นภาระหนักของผู้ใดในกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานภายในกลุ่มไม่เกิดความขัดแย้ง สมาชิกจะมีความสามัคคีและรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ซึ่งกลุ่ม ฯ สามารถพัฒนาให้มีความเข้มแข็งได้ เนื่องจากมีขนาดของสมาชิกน้อย มีการกระจายการทำงานและความโปร่งใสในการทำงาน สอดคล้องกับทัศนคติของกลุ่ม ฯ ที่ว่า จากการดำเนินงานที่ผ่านมาประมาณ 2 เดือน ของกลุ่ม กลุ่ม ฯ คิดว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญ คือสมาชิกมีความร่วมมือร่วมใจในการผลิต ไม่มีการท้อแท้และมีความเชื่อมั่นภายในกลุ่ม สรุปโดยภาพรวมกลุ่มฯค่อนข้างมีศักยภาพในการจัดการองค์กร

ตารางที่ 3.1 ประวัติคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ปี 2544

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	เพศ	สถานภาพ	ระดับ การศึกษา	ตำแหน่ง	บทบาทและหน้าที่	อาชีพเดิม	อาชีพปัจจุบัน	เป็นสมาชิกกลุ่ม ในชุมชน	บทบาท ภายในชุมชน
1.	นางอรุณ บุญไธ้	53	หญิง	หม้าย	ป.4	ประธานกลุ่ม ฯ	บริหารงานภายใน กลุ่ม ฯ และสืบต่อพี่มเก่า เตรียมเส้นยืนและเก็บ ตะกรอ	รับจ้าง	รับจ้างและ ทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	อสม. หมู่บ้าน
2.	นางเรือนคำ ท่วมแก้ว	48	หญิง	สมรส	ป.4	รองประธานกลุ่ม ฯ	ทำหน้าที่แทนประธาน และติดต่อบริษัทงาน	ทำนา	ทำนาและ ทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-
3.	นางระเบียบ องค์กร	39	หญิง	สมรส	ป.4	เลขานุการ	จัดบันทึกรายงาน การประชุม	ทำนา	ทำนา และทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-
4.	นางชนทอง บุญไธ้	42	หญิง	สมรส	ป.4	เหรัญญิก	บริหารด้านการเงิน การ แกะลาย มีเตาเผาอกและ สืบพี่มเก่า	ทำนาและ ทำสวน	ทำนา ทำสวน และทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-
5.	นางประนอม ลำเมือง	45	หญิง	สมรส	ป.4	ปฎิคม	ต้อนรับและดูแลผู้มาเยี่ยม ชมกิจการกลุ่ม ฯ รวมถึง การประสานงานต่าง ๆ	ทำนา	ทำนาและ ทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 4

การผลิตและเทคโนโลยีการผลิต

4.1 ผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก ได้แก่ ผ้าตีนจกเป็นเชิงผ้าขึ้น ขนาดหน้ากว้าง 14 นิ้ว ยาวประมาณ 70-72 นิ้ว (รูปภาพผนวกที่ 4) โดยมีลายหลักและลายประกอบ ต่าง ๆ ดังนี้

- ลายหลัก ได้แก่ ลายน้าอ่าง ลายหาดเสี้ยว ลายสิบสองปันนา ลายสำเภาลอยน้ำ ลายโคมและช่อน้อยตุงชัย ลายขอไล่ ลายหักนกคู่ ลายหักหงส์คู่ ลายดอกเซีย ลายกาบแก้ว ลายเก้งเก้งช้อนเซีย ลายขอหัก ลายขอผักกูด

- ลายประกอบ ได้แก่ ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมตัน ลายขอประแจ ลายสะเปา ลายหงส์คู่ ลายพันปลา ลายมะลิเลื้อย ลายเถาไม้เลื้อย ลายลูกโซ่ ลายดอกตะลอม (ดอกบานไม่รู้โรย) ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมตันในสระน้ำ ลายดอกพิกุล ลายอุบะ ลายต้นสนใหญ่

สำหรับการทอผ้าตีนจกลายหลักที่กลุ่ม ฯ นิยมผลิต คือ ลายหาดเสี้ยวและลายน้าอ่าง (รูปภาพผนวกที่ 4 และ 5) ส่วนลายประกอบที่เป็นลายดั้งเดิมที่ผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ จะมีการทอเป็นลายประกอบ คือ ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมตัน ซึ่งผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ จะมีการประกอบลวดลายโดยลายหลักจะมีประมาณ 1- 2 แถว ส่วนลายประกอบจะมีการนำลวดลายต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน สีเส้นยืนที่นิยมผลิต คือ สีดำ สีแดงและสีน้ำเงิน

4.2 การบริหารการผลิต และการวางแผนการผลิต

4.2.1 การบริหารการผลิต

การบริหารการผลิตคณะกรรมการกลุ่ม ฯ และสมาชิกช่วยกันบริหารการผลิต ซึ่งเน้นในเรื่องแบ่งการผลิตให้กับสมาชิกแต่ละคน และการควบคุมคุณภาพของผ้าจก สำหรับการจับจ่ายการผลิต ส่วนใหญ่สมาชิกแต่ละคนบริหารการผลิตกันเอง แต่มีวัตถุประสงค์บางชนิด ได้แก่ ผ้ายเส้นยืน ประธานกลุ่ม ฯ เป็นผู้จัดหาซึ่งจะเป็นลักษณะการผลิตไปเรื่อย ๆ ในการทอแต่ละครั้ง ใช้ด้ายยืน 1 เครือ ยาวประมาณ 110 เมตร จะได้ผ้าจกประมาณ 11 ผืน สมาชิกใช้ระยะเวลาประมาณ 30- 45 วัน หรือ ประมาณ 8-9 ผืนต่อเดือน ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะใช้เวลาในการทอไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับความชำนาญในการทอ ถ้ามีความชำนาญ ใช้เวลาทอผ้าจกประมาณ 2-3 วันต่อ 1 ผืน ส่วนสมาชิกที่ไม่ค่อยชำนาญ ใช้เวลาทอผ้าจกประมาณ 3-4 วันต่อ 1 ผืน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับปริมาณการใช้ด้ายสอดในการทอ ถ้าใช้ด้ายสอดสอด 3 เส้นจะทอเสร็จเร็ว กว่าด้ายสอด 2 เส้น แต่อย่างไรก็ตามภายในกลุ่ม ฯ จะมีขั้นตอนการผลิตบางขั้นตอนที่สมาชิกไม่สามารถทำได้ทุกคน คือ การแกะลาย การสืบเครือ การขึ้นเครือ ซึ่งภายในกลุ่ม ฯ จะแบ่งหน้าที่ดังกล่าวให้กับสมาชิกที่มีความถนัดและความชำนาญในด้านนี้รับจ้างผลิตจากสมาชิกภายในกลุ่ม เมื่อสมาชิกทอผ้าตีนจกได้ก็จะนำมาขายให้กับกลุ่มครั้งละ 1-2 ผืน โดยสมาชิกจะขายผ้าจกให้กับกลุ่มได้ต่อเมื่อ กลุ่ม ฯ สามารถขายผ้าจกที่วางจำหน่ายหน้า

ร้านค้าของกลุ่มฯ สำหรับสถานที่ทอผ้าของกลุ่มคือ สถานที่ประกอบกิจการของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่จะมาทอผ้าและใช้ที่ทอผ้าของแต่ละคน ส่วนในช่วงฤดูฝนสมาชิกจะทอผ้าอยู่ที่บ้าน

4.2.2 การวางแผนการผลิต

การวางแผนการผลิตสมาชิกแต่ละคนไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เนื่องจากกลุ่มฯ เพิ่งตั้งได้ประมาณ 2 เดือน ดังนั้นจึงเป็นแผนการผลิตระยะสั้น ส่วนใหญ่สมาชิกภายในกลุ่มจะทอผ้าจากไปเรื่อย ๆ เมื่อทอผ้าเสร็จแต่ละผืนก็จะเก็บไว้ที่บ้าน และนำมาขายที่กลุ่มฯ เพื่อนำเงินไปซื้อฝ้ายสอดและฝ้ายด้อมมาใช้ทอผ้าขึ้นต้นจกผืนต่อไป ซึ่งสมาชิกแต่ละคนไม่มีการซื้อฝ้ายเก็บไว้ใช้ทอผ้าในปริมาณมาก ๆ เนื่องจากผลิตภณฑ์จะเป็นการขายหน้าร้านของกลุ่มฯ ยังไม่มีคำสั่งซื้อจากลูกค้า ดังนั้นปริมาณการผลิตผ้าจากของสมาชิกจะมากกว่าปริมาณการรับซื้อผ้าจากจากสมาชิก รายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ปริมาณการผลิตผ้าขึ้นต้นจกของกลุ่ม

เดือน	ผ้าขึ้นต้นจกหน้ากว้างขนาด 14x 72 นิ้ว (ผืน)		
	ปริมาณการผลิตของกลุ่ม ^{1/}	ปริมาณการรับซื้อจากสมาชิก	สัดส่วนปริมาณการผลิตของกลุ่มต่อปริมาณการรับซื้อจากสมาชิก (ร้อยละ)
ธันวาคม 2544	162	54	33.33
มกราคม 2545	162	33	20.37

หมายเหตุ ; สัปดาห์ข้อมูล ช่วงวันที่ 17 – 19 มกราคม 2545

^{1/} จากการประมาณการ สมาชิกแต่ละคน ทอผ้าจากได้ประมาณ 9 ผืน ต่อ 1 เดือน สมาชิกกลุ่มมีทั้งหมด 18 คน

ที่มา : จากการสำรวจ

สำหรับช่วงเวลาการผลิตผ้าจากของกลุ่มฯ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงดังนี้

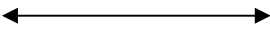
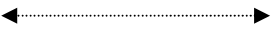
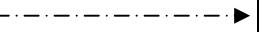
- ช่วงแรก ประมาณเดือนมกราคม – มิถุนายน สมาชิกมีการทอผ้าจากทุกวัน โดยเฉลี่ยคนละ 3-4 วัน/ผืน เนื่องจากเป็นช่วงหลังฤดูการทำนา ทำให้สมาชิกมีเวลาในการทอผ้า ดังนั้นปริมาณการผลิตประมาณ 162 ผืน/เดือน

- ช่วงที่สอง เดือน กรกฎาคม – สิงหาคม ปริมาณการผลิตของสมาชิกลดลงเหลือร้อยละ 75 ของปริมาณการผลิตช่วงแรก

- ช่วงที่สาม เดือนกันยายน – ธันวาคม ปริมาณการผลิตของสมาชิกลดลงเหลือร้อยละ 50 ของปริมาณการผลิตช่วงแรก

รายละเอียดดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ช่วงเวลาการผลิตของกลุ่ม ฯ

ผลิตภัณฑ์	เดือนมกราคม - มิถุนายน	เดือนกรกฎาคม- สิงหาคม	เดือนกันยายน - ธันวาคม
ผ้าตีนจก	 (1)	 (2)	 (3)

หมายเหตุ : (1) หมายถึง ปริมาณการผลิตประมาณ 162 ผืน/เดือน (2) หมายถึง ปริมาณการผลิตประมาณ 122 ผืน/เดือน
(3) หมายถึง ปริมาณการผลิตประมาณ 81 ผืน/เดือน

ที่มา : จากการสำรวจ

การวางแผนการผลิตในอนาคต กลุ่ม ฯ มีแนวคิดที่จะแปรรูปผ้าจกให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น เช่น นำไปตัดเป็นกระเป๋ากุญแจ และเสื้อผ้าสำเร็จรูป

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการวางแผนการผลิตของกลุ่ม ฯ คือ เงินทุนในการจัดซื้อวัตถุดิบของสมาชิก เงินทุนในการรับซื้อผ้าจกจากสมาชิก และความต้องการของผู้บริโภคและเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ เป็นต้น

4.3 การจัดหาปัจจัยการผลิต

ในการจัดหาปัจจัยการผลิตชนิดต่าง ๆ มีทั้งส่วนที่กลุ่ม ฯ จัดหามาให้ และส่วนสมาชิกจัดหาซื้อเอง ซึ่งปัจจัยการผลิตในที่นี้หมายถึง วัตถุดิบ เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์และอุปกรณ์การผลิต สำหรับแหล่งปัจจัยการผลิตจะอยู่ในท้องถิ่น รายละเอียดการจัดหาปัจจัยการผลิตสามารถแยกได้ดังนี้

4.3.1 วัตถุดิบ

วัตถุดิบหลัก

ได้แก่ ฝ้ายเส้นยืน ฝ้ายดำ ฝ้ายสอด และฝ้ายเก็บดอก ซึ่งแต่ละวัตถุดิบมีรายละเอียดดังนี้

ฝ้ายเส้นยืน (ฝ้ายเครือ) กลุ่ม ฯ จะใช้ฝ้ายเบอร์ 40/2 ซึ่งมีลักษณะเส้นเล็ก แต่เหนียวและแข็งแรงกว่าฝ้ายดำ และฝ้ายสอด เพราะฝ้ายยืนจะต้องกระทบและเสียดสีกับฟันของฟืม ในขณะที่ทอผ้า การจัดซื้อฝ้ายเส้นยืนส่วนใหญ่ประธานกลุ่ม จะเป็นผู้จัดซื้อ และแบ่งขายให้กับสมาชิก โดยจะซื้อจากร้านผ้าบ้านเหล่า หมู่ 9 ตำบลแม่ป่าก ราคาที่ซื้อจากพ่อค้าคือ ราคา 900 บาท/ 1 ลูก ปริมาณการซื้อแต่ละครั้ง คือ 1 ลูก (11 กอ) โดยเฉลี่ยจะซื้อประมาณ 1 - 2 ครั้งต่อเดือน สำหรับสมาชิกที่มาซื้อฝ้ายยืนจะซื้อครั้งละประมาณ 8-10 ตอง ราคาตองละประมาณ 16 บาท ซึ่งฝ้ายยืน 8 ตองจะทอผ้าจกได้ 11 ผืน โดยเฉลี่ยประมาณ 1 - 2 เดือน ต่อครั้ง นอกจากนี้ภายในกลุ่มได้มีสมาชิกบางคนได้ขายเส้นยืนที่เตรียมเส้นยืนเรียบร้อยแล้วราคาเครือละ 220 บาท

ฝ้ายดำ มีลักษณะเส้นใหญ่กว่าฝ้ายเส้นยืน จะเป็นฝ้ายพุ่ง หรือฝ้ายพื้นของผ้าจก จะกรออยู่ในหลอดที่เป็นแขนงไม้ฝ้ายดำ 3 ตองจะกรอใส่หลอดได้ 14 อันและใส่เข้าไปที่กระสวย โดยกลุ่ม ฯ ใช้ 3 เส้น

ฝ้ายสอด มี 2 ชนิด คือ เป็นฝ้ายและไหมประดิษฐ์ กลุ่ม ฯ จะใช้ไหมประดิษฐ์เพราะสีจะไม่
 อดลายประมาณ 2 หรือ 3 เส้น ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำกว่าการใช้ฝ้าย นอกจากนี้ไหมประดิษฐ์มี
 ฝ้ายที่มีลักษณะเส้นเล็ก ใช้สอดทำลวดลาย 3 เส้น และสีจะตก ไหมประดิษฐ์ที่กลุ่มใช้จะมีสี
 อยู่กับลายที่จะทอ จะกรออยู่ในหลอดที่เป็นแขนงไม้ไผ่ เหมือนกับฝ้ายต่ำ ซึ่งฝ้ายสอด 2 ตอ
 กรอใส่หลอดได้ 10 และ 12 อัน ตามลำดับและใส่เข้าไปที่กระสวย โดยสมาชิกแต่ละคนจะใช้
 ก่อน ถ้าต้องการความหนาของผ้าจะใช้ฝ้ายสอด 3 เส้น (ทอแบบ 3-3) ซึ่งจะช่วยการ
 การทอ ถ้าใช้ฝ้ายสอด 2 เส้น (ทอแบบ 3-2) จะลดต้นทุนของฝ้าย การจัดซื้อสมาชิกแต่ละคน
 ึ่งซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคาที่ซื้อ ตอละ 10 บาท ปริมาณการซื้อแต่ละครั้ง
 (5 ตอ) โดยเฉลี่ยเดือนละ 1 กำ สมาชิกส่วนใหญ่จะซื้อเงินสด

วัดถุดิบรรอง

ตารางที่ 4.3 ช่วงเวลาการจัดหาวัตถุดิบของกลุ่ม ฯ

วัดฤดีบ	ตลอดทั้งปี
วัดฤดีบหลัก	←→
วัดฤดีบรอง	←→

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.4 การจัดหมวดวัตถุดิบของกลุ่มฯ

วัตถุดิบ	หน่วย	ราคา ต่อหน่วย (บาท)	แหล่งที่มาของวัตถุดิบ	ความถี่ (ครั้ง/เดือน)	ปริมาณซื้อ ต่อครั้ง	การชำระ เงิน	วิธีการ ขนส่ง	ค่าขนส่ง
1. ฝ้ายเส้นยืน เบอร์ 40	ลูก ^{1/}	900	ร้านผ้าบ้านเหล่า ม. 9ตำบล แม่ป๋าก	1 – 2 ครั้ง	1 ลูก	สด	ขนส่งเอง	-
2. ฝ้ายสอด	ก้ำ ^{2/}	50 บาท	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน	1	1 ก้ำ	สด	ขนส่งเอง	-
3. ฝ้ายดำ	ก้ำ ^{2/}	50 บาท	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน	1	1 ก้ำ	สด	ขนส่งเอง	-
4. ฝ้ายเก็บดอก	ก้ำ ^{2/}	45 บาท	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน	1	1 ก้ำ	สด	ขนส่งเอง	-
5. เชือกไนล่อน	ก้ำ ^{3/}	200 บาท	ร้านผ้าบ้านแม่เหล่า ม. 9 ตำบลแม่ป๋าก	1	2 ลูก	สด	ขนส่งเอง	-

หมายเหตุ : ^{1/} 1 ลูก = 11 ก้ำ , 1 ก้ำ = 6 ดอง , 1 ดอง น้ำหนัก 80 กรัม

^{2/} 1 ลูก = 11 ก้ำ , 1 ก้ำ = 5 ดอง , 1 ดอง น้ำหนัก 60 กรัม

^{3/} 1 ลูก = 10 ก้ำ , 1 ก้ำ = 4 ดอง

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.2 วัสดุและอุปกรณ์การผลิต

1. ไม้เขาดอก เป็นอุปกรณ์การผลิตที่ใช้เก็บลายเมื่อเก็บดอกหรือแกะลายเสร็จแล้ว โดยจะมีการมัดไม้เขาดอกกับด้านเส้นยืนโดยใช้เชือกไนล่อน จะทำการมัดเขาดอกที่ละไม้จนหมดลายตามไม้จัก ซึ่งการมัดเขาจะทำให้เพียงครึ่งดอกเท่านั้น ต้องทอไปกลับ 2 เที้ยวจึงจะได้ลวดลายเต็มดอก จำนวนไม้เขาดอกมากน้อยขึ้นอยู่กับลายที่จะทอ ส่วนใหญ่กลุ่มฯ จะใช้ไม้เขาดอกประมาณ 50 ไม้ จะซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 0.50 บาท/ไม้ อายุการใช้งานประมาณ 1 ปี

2. ไม้จัก เป็นอุปกรณ์การผลิตใช้ในการเก็บดอก เมื่อสมาชิกแกะลาย จะใช้ไม้จักจกกลงไปที่เส้นยืนตามแบบของลวดลาย จำนวนการใช้ไม้จักขึ้นอยู่กับลวดลายที่แกะ ไม้จักจะทำจากทางมะพร้าว โดยสมาชิกที่รับแกะลายจะเหลาทางมะพร้าว

3. เข็มหมุด ใช้เวลาต่อเส้นยืน เมื่อเส้นยืนขาดขณะทอผ้า และใช้กะขนาดความยาวของผ้าในระหว่างการทอ โดยกลัดเข็มหมุดไว้เป็นจุด ๆ สมาชิกจะจัดซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 3 บาท/แผง ซื้อมาใช้ครั้งละประมาณ 1-2 แผง อายุการใช้งาน 1 ปี

4. เข็ม ใช้สำหรับสอยริมผ้าตีนจกที่ทอเสร็จเรียบร้อยแล้ว สมาชิกจะจัดซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 2 บาท/เล่ม ซื้อมาใช้ครั้งละประมาณ 1-2 เล่ม อายุการใช้งาน 1 ปี

5. กี่ กลุ่มฯ จะใช้กี่เมืองในการทอผ้าจก สมาชิกภายในกลุ่มฯ จะมีกี่คนละ 2 ตัว จะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบ ราคา 650 บาท/ตัว อายุการใช้งาน 40 – 50 ปี

6. กู้กว้าง เป็นเครื่องจักรที่ใช้สำหรับกรอด้วย แล้วส่งด้วยไปที่เพียนขอเพื่อม้วนด้วยเก็บไว้ที่หลอดพีวีซี ซึ่งกู้กว้างส่วนใหญ่จะประกอบจากไม้ ไม้ (รูปภาพภาคผนวกที่ 6.) ส่วนใหญ่สมาชิกจะประกอบใช้งานเอง ราคาประมาณ 100 บาท อายุการใช้งานประมาณ 5 ปี

7. เพียนขอ(เผียน) เป็นเครื่องจักรที่ใช้สำหรับเตรียมเส้นยืนให้เรียงเป็นระเบียบซึ่งส่วนประกอบหลักของเพียนขอ คือ โครงล้อของรถจักรยาน ที่นำมาประกอบกับไม้ และมีไม้เสียบสำหรับใส่หลอดพีวีซีเพื่อใช้ในการม้วนฝ้ายเส้นยืน (รูปภาพภาคผนวกที่ 6) สมาชิกกลุ่มจะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบ ราคา 250 บาท/ตัว อายุการใช้งานประมาณ 10 ปี

8. มอเตอร์กรอด้วย เป็นเครื่องจักรที่ใช้เตรียมเส้นยืนเหมือนกับเพียนขอ กลุ่มฯ ได้มีการนำมอเตอร์มาใช้ในการกรอด้วยแทนการใช้เพียนขอ โดยมอเตอร์กรอด้วย มีลักษณะดังนี้ ม้วนฝ้ายติดกับมอเตอร์ที่มีปลายเหล็กยื่นมาทั้งสองข้างเพื่อใส่หลอดพีวีซี (รูปภาพผนวกที่ 7) ซึ่งจะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบเครื่องละ 500 บาท อายุการใช้งาน 3-4 ปี

9. เผียนขอ เป็นเครื่องจักรที่ใช้สำหรับเรียงเส้นยืนหรือวินด้วยเส้นยืน เผียนขอ จะประกอบด้วยหลักไม้ที่แสดงถึงความยาวของผ้าไว้คล้องด้วยเส้นยืน มีจำนวน 5 หลัก ที่มีระยะห่างของหลักไม้เท่ากัน อยู่ด้านกว้างของเผียนขอทั้ง 2 ข้าง และหลักไม้สำหรับใส่หลอดพีวีซีซึ่งมีจำนวนหลายหลัก อยู่ด้านยาวของเผียนขอ (รูปภาพภาคผนวกที่ 8) โดยหลอดพีวีซีที่นำไปใส่ในหลักไม้จะเท่ากับจำนวนหลบของฟืมที่ใช้ กลุ่มฯ ใช้ฟืมขนาด 8 หลบ ดังนั้นจะนำหลอดพีวีซี 8 หลบไปเสียบที่หลักไม้ 8 หลัก สมาชิกกลุ่มจะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบ ราคา 250 บาท/ตัว อายุการใช้งานประมาณ 50 ปี